

חוברת

דף השבוע

מסכת כתובות חוברת

דף ס"ז

קונטרס מלא מראי מקומות חשובות על כל דף ודף
כדי לסייע את הלומדים החשובים של מסגרת 'דף השבוע'

**דפי הגמרא
עם התוספות
העיקריין**

דפי הגמרא
עם הדגשה מיוחדת
על התוספות הנחוצין ביותר

נערך ע"י
הרב פינחס ענגלאנדער שליט"א

התוספות העיקרי

מסורת הש"ס

גמ' (6) [פ"ד ח"ז (3) סוטה י: לקמן פ"ג (2) (תוספתא פ"א)] [ש"ן תוספתא מנהג טו: ד"ה אלא ורש"י מ"ט (1): (1) (תוספתא פ"א) (1) יונתן וכה"ל ברא"ש (1) (לש"ל ס')]

הנהגות הב"ה (6) רש"י ד"ה דפתי י"ל קול ד"ה דנייר:

הנהגות

תוס' ד"ה אמר. ולא פליגי אלא בנשא אשה בפומביא גוישה בא"י כ"ל: (ר"ע)

תורה אור

גמ' א' לא תרעי לך תפסה פנשים צאי לך קקקיה האנן ורעי את קקקיה על משקנתה קריתים: (פ"ו סוטה 8)

מציאת האשה

מצייעין תחתיו. תחת גרלו להלך עליה: לפום גמלא שיחנא. לפי כח הגמל יטעונוהו משא: אם לא תרעי. אם לא תמני לב כנסת ויראל לשמור את המורה אזי לך וגו' וסוף ללא צעקני האלן ולרעות את גדותיך: זהב. תמיכות וכן: והרי הוא בשווי. לא יסוף שלם ולא יפחות חומש: זהב הרי הוא בבליב. וזה שזכר הכי הוא כללים ומפרש ואילו מאי כלים: דיגרי זהב. זה טבועין: תרי הן בכספיה. לאוסף שלם לפי שמומנים לטכר: לפרוץ. שיש להן קצת מטבע להחליט תמיד כדיני כסף ובפרוטות האלאה ולסמורה: (6) דפתי. לפי שמשמטין כן והוא מקבלן פחות ומהמטין דהבא פריכא גרוטאות דקת טפל מהן כשממטטין כן: בממלא. דק דק על וזה שקרין פלגלא: בשמים של אנוביא. הוא עקר סמורין ואשה שהניקה לבעלה שום ממש הרי הן ככספים להוסף שלם: פריא. ריוט שלם: תותבי דבי מבסי. שמתל של אותו מקום: אשלי. תללי: ארנקי דמורדא. כיון מלאין מעות: פריא. לזה שמעתי כחובה מנכסי יתומים ולא אמתין מטעמי דימי לא משמענדי לבעל מוב: אשמכתייהו עלייהו. וגניין מטעמי כי היא שכן להן במקום קרקעות לפי שבעלי סמורה הם: הגשמי האלמנות והגרושות שנוצרות כחובתן: ארעא הוא. ולין נצות אלא מן הקרקע מן היתומים: מתנ"י וכן המשיא את ויתומה. גנאי דקדק: גמ' זווי פשיטי. זווי מדינה שמונה מהן זו זורי: להתפרנס. מנות של דקדק: שאלו

פרק שישי

כתובות

סו.

עין משפט נר מצוה

יב א מ"י פתיי מהל איסות הלל: זור שי"ט אר"ט סימן ק ספק 6:

יב ב מ"י פ"ט ס' ג' 6 [י"ר"ל ס' 10] מנון עין מה טו"ע שם סימן ט ספק 6: יד ב מ"י שם הלל ב טו"ע ס' ספק 3:

יב ד ה מ"י פ"ט מהל' מתנות עניים הלל טו סג עין קסב פתיי י"ד סימן ט ספק 3:

יב ז ה מ"י שם ואלה עי' סג טו"ע י"ד סימן טע ספק 5:

זהב הרי הוא בשווי. פירש ר"ח דככלי וזה מיירי כגון נומים וטבעות וז"ל מאי קאמר לך כללים על זכר דלא פתחי לה כללים איירי וז"ל להכי פירשוהו מאי לאו כללים דכסף דפתחי להא זכר כיון שהיה לנשאת תמיד נומים וטבעות אע"פ שאינם נפתחים אשה רוצה להקטט כהן ולהיות פוחתת חומש ומשני לא כללים על זכר דלא פתחי פירושו כגון כוכות וקערות על זכר דאע"פ דכי משתמשי כהן פתחי כשל כסף מיהו אגב יוקרס לין משתמשין כהן תמיד ובהנהו פשיטא שהם כשוויין דלא משתמשין בהם כולי האי דפתחי הכי נמי נומים וטבעות משום קדושת שלהן אינה רוצה לפחות ככליו מיבעי ליה פי' שעומד בכלתיו ובחשיבומו ואינו פוחת חומש ומסקי דהבא פריכא פירוש כרייתא דהבא פריכא איירי פי' זכר שזכר והכי קתני וזה שזכר הרי הוא כללים דהיינו כללים של זכר כמו שאמר רבי יומטן אע"פ שהוא שזכר כיון שאינו פוחת השזכר כללים:

זהב היטל מן הארץ ממונא:

אריא ארישא. מדרבנן פריך: גבוליים של ערביא אשה גובה פריא מהם. פי' נקוט' ריוט שלם שהם ככספים שמוסיף הבעל שלם וקשה לר"ח דה"ל למימר הרי הן ככספים דקאמר רבי ינאי ונראה לו דכמוהו איירי שהאשה גובה כחובתה מהן לאשכמכתייהו עלייהו כמו שפי' בקוטורס עלמו גבי ארנקי דמחוח ומלאן פוסקין דמטעמי דידן משמענדי לחובה דהו כגמליס דערי' ושללי דקמחוייל לאשכמכתייהו עלייהו ולין נראה לר"ח דאי קרקע דמו כהני דשמעתתא א"כ אם מכרס הבעל מוליא לשמו מיד הלוקחות לאחר מותו ואם כן לדכריסא בעלה תתנת הגלוסין גביא ממונטייל דיתמי כמו שכתוב ככתב רב שירלא הלן:

אמר אביי המשיש זווי פשיטי כו. וא"ל אמאי אילגנך למויפשט ממתי' תפשוט מדרב יודה אמר רב דלמר צפק קמא דקדושין ודף (א): בשל דכריסא כסף מדינה וי"ל דרב יודה לא נתן סימן אלא אשילעין למודיעיה ולא אזוי ואמנה דהא אמרין דחובל (ד"ק דף 3. וטס) המוקע לחזירו צאנו נותן לו סלע רבי יוסי הגלילי אומר מנה ואמרין מאי מנה מנה זורי תנן או מנה מדינה תנן ופסט דמנה זורי תנן ולא פריך מדרב יודה וכמוהו נמי אפילו למאן דלמר כחובה דרבנן הוי מלמס זו זוריים כמו למאן דלמר דלאורייתא דלא פליגי (לקמן ק'): אלא נשאל אשה ברח"ק וירכסה כשטוקיא אם נותן ממעות ארץ ישראל או ממעות קשטוקיא וכן מנה דאלמנה דהוי לכולי וכן:

תוס' ר"ד

ארי' בי' ארי' גמלים של ערביא אשה גובה פריא מהם א"כ פי' יתי תחובי דבי מבסי אשה גובה פריא מהן פי' כחובה שאר"ס שאינה נובת מטעמיליא אלא ספקיקי כיון שר"ס היה אלא מטעמיליא כחובה חובי' מה נמצאים כל אשה מטעמיליא דעיה זילתינו גובה שמויבין על הקרקע ונראה מהן: א"כ מדינה אשה גובה פריא כחובתה אשה גובה פריא מהן מאי עמא אשכמכתייהו עלייהו ביה דתי שקלי ליה ופתי ובי שפתי מדינה אשכמכתייהו עלייהו מיהו אשכמכתייהו עלייהו ויש גוסי תחובה דתי כשהיו מבין להם המהרי ארנקי הו קרית בהן קרקע זכר ויקנו האנוני דבייתת מדינה אשכמכתייהו עלייהו גובין מטעמיליא דרומי דשכי' אחרון:

מתני' המשיא את בתו בתם פסק להביסיה ערובת לא יאמר העל כחובתו לביתו אלא מכסה (אחרון) ככסות אלא מכסה וירדה בבית אביה וכן המשיא את היתומה לא יפחות לה פני זור ואם יש בים פטרסיה אהיה לפי כבורה: אמר אביי ג' זווי פשיטי פי' המשיא את זווי פטרסיה מאי חבתי אהי פי' כביס פטרסיה אהיה לפי כבורה אמרין מאי כיון וא"י ארנקי של צדקה ואי ס"ד ג' זווי פשיטא אם יש בים כמה היבין לה אלא ש"ס ג' זווי פשיטי. ח"ד יתום ויתומה שבא להתפרנס מפטרסיה אח"כ (כ"ז) את היתומה אח"כ מפטרסיה היתום מפני שהיא דרכי לחור ואין האשה דרכי דתורה ואי קשיא את הן שפי' דתורה האיש קודם לאשה דתורה האיש קודם לאשה להחיות ולהסב אבירה והאשה קודמת לאיש לכבוד ולהגשאה מביא השבות ובזמן שניהם עומדים בקלקלה האיש קודם לאשה בכל משושי פי' אשה קודמת לאיש לכבוד מפני שבושת האשה מרובה משל האיש ללכת ערובה אבל למנות האיש קודם זה להחיות והיכי תני הובא מפטרסיה היתומה קודם וא"ל

פירושו הגמ' באופן אחר מפירושו ר"י. [ועי' במהר"א ומהר"ם ש"ף שביארו המשך הגמ' לפי רש"י ותוס', וע"ע במהר"ם ומהר"ם ש"ף שביארו מדוע לא רצו התוס' לפרש כמו רש"י].

פירושו הגמ' באופן אחר מפירושו ר"י. [ועי' בפנ"י שביארו מדוע רש"י לא רצה לפרש כמו התוס'].

דנו אם יש להביא ראיה מסוגיין לגבי גידול נחוך בהלכה. [ועי' בקרבן נתנאל (אות 8) שביארו הקושיא, וע"ע בר"ן, וברא"ש ב"ק (פ"א ט) ש' שנחלקו על התוס'].

עין משפט בר מצוה

י"ב ב ג מ"מ מ"ז מ"ח
מחנות עיניו מ"ג ג' ד קמג
ענין קסב טו"ט"פ י"ד קסמ"ז
קס"ף ג'
י"ד ד' (טו"ט"פ י"ד ט"ט טע"ף
ט' ז'
י"ב ה' ו' מ"ח ט"ט הלכה ט'
קמ"ג ט"ט טו"ט ט"ט ט"ט רנב
טע"ף ט'
כ' ז' מ"ח ט"ט טו"ט ט"ט ט"ט
טע"ף י'
כ"א ח' מ"ח ט"ט ט"ט ט"ט ט'
קמ"ג ט"ט טו"ט ט"ט ט"ט רמ"ט
טע"ף ח'
כ"ב ט' טו"ט ט"ט ט"ט טע"ף ט'
טע"ף ט'
כ"ג י' מ"ח ט"ט ט"ט ט"ט טע"ף
טע"ף ט'

פניו רש"י

ליטרא... ה"א ל"ג'
(פירוש טו... ד"ה טבלה)
בצינורא דרש"א...
...טע"ף ט"ט יודע מני
טע"ף ט"ט ו'טו ו'טע מני
נותנה...
(כ"ג י' ד"ה ד"ה טע"ף)
דקא מצלי מנה...
(ט"ז ט' ד"ה דמ"ג)
כ"בשן דאש... טע"ף ט"ט ט'
לכניס לט"י...
(ברכות ט"ז ד"ה ט"ז)
דבתיב ב"ר מוציא...
א"ע"פ טע"ף ט"ט יודע מני
לכניס לט"י...
ליהודא נע"ף ט"ט ט'
ט' ל' מני טע"ף ט' ל' ט' ט'
ואם יודה טע"ף מ"מ ט' ט'
(כ"ג י' ט')
אל יבזבו יו"ת...
מחומש... טע"ף ט"ט ט'
ביתר (ברכות...
(טע"ף ט')

מוציאת האשה פרק שישי

כתובות

מסורת הש"ס

ג'מ"ו (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)

שבאו לינשא... משל דקא דלמרינן...
משל דקא דלמרינן...
משל דקא דלמרינן...
משל דקא דלמרינן...
משל דקא דלמרינן...
משל דקא דלמרינן...
משל דקא דלמרינן...
משל דקא דלמרינן...
משל דקא דלמרינן...
משל דקא דלמרינן...

משל דקא דלמרינן...
משל דקא דלמרינן...
משל דקא דלמרינן...
משל דקא דלמרינן...
משל דקא דלמרינן...
משל דקא דלמרינן...
משל דקא דלמרינן...
משל דקא דלמרינן...
משל דקא דלמרינן...
משל דקא דלמרינן...

משל דקא דלמרינן...
משל דקא דלמרינן...
משל דקא דלמרינן...
משל דקא דלמרינן...
משל דקא דלמרינן...
משל דקא דלמרינן...
משל דקא דלמרינן...
משל דקא דלמרינן...
משל דקא דלמרינן...
משל דקא דלמרינן...

משל דקא דלמרינן...
משל דקא דלמרינן...
משל דקא דלמרינן...
משל דקא דלמרינן...
משל דקא דלמרינן...
משל דקא דלמרינן...
משל דקא דלמרינן...
משל דקא דלמרינן...
משל דקא דלמרינן...
משל דקא דלמרינן...

הנהגות הב"ח

ג'מ"ו (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)

הנהגות

ג'מ"ו (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)

הנהגות

ג'מ"ו (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)

הנהגות

ג'מ"ו (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)

הנהגות

ג'מ"ו (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)

ג'מ"ו (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)

ג'מ"ו (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)

ג'מ"ו (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)

ג'מ"ו (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)

ג'מ"ו (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)

תורה אור

ג'מ"ו (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)

תורה אור

ג'מ"ו (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)

תורה אור

ג'מ"ו (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)

תורה אור

ג'מ"ו (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)

תורה אור

ג'מ"ו (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)

ג'מ"ו (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)

ג'מ"ו (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)

ג'מ"ו (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)

ג'מ"ו (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)

ג'מ"ו (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)
(מ"א) (מ"א) (מ"א)

דף סז

תוכן

- א. בדין נתינת צדקה שלא לשמה
- ב. מצות צדקה מוטלת על האדם כפי עשרו
- ג. גדר החיוב ליתן לעני 'די מחסורו אשר יחסר לו'
- ד. מדוע הוצרך הלל הזקן לרוץ בעצמו לפני העני

(א) בדין נתינת צדקה שלא לשמה

- א. **סוגיית הגמ':** הגמ' מביאה מעשה עם בתו של נקדימון בן גוריון, שנאבד כל ממונה, ושאל אותה ר' יוחנן בן זכאי, מה נעשה עם הממון של בית אביך, והשיבה, שלא השתמש אביה עם ממונו כראוי כדי לסייע אחרים. ומקשה הגמ', הא נקדימון בן גוריון פיזר הרבה ממון לצדקה, ומתרצת הגמ' [בלשון ראשון], 'לכבודו הוא דעבד'.
- ב. **קושיית המהרש"א:** המהרש"א (חידושי אגדה) הקשה, הא גם נתינת צדקה שלא לשמה מועילה, כמבואר בגמ' פסחים (ח:), שמי שנותן צדקה על מנת שיחיה בנו נחשב צדיק גמור. וביארו האחרונים [עי' הפלאה] הטעם דצדקה שלא לשמה מועילה, משום שסוף סוף העני מתפרנס. וכתבו האחרונים כמה תירוצים לקושיא זו, כמו שיתבאר.
- ג. **תירוץ א':** בקובץ שיעורים (אות רכד) כתב, שאפשר לתרץ, שנקדימון בן גוריון לא כיון לשם מצוה כלל, ובכה"ג לא מועילה גם לגבי צדקה. אך שוב כתב הקובץ שיעורים, שאי אפשר לומר דבר כזה על נקדימון בן גוריון, שהיה צדיק גדול, עד כדי כך שנעשה לו נס שנקדה החמה עבורו, כדאיתא בגמ' תענית (כ.).
- ד. **תירוץ ב':** המהרש"א (שם) תירץ, דהא דצדקה שלא לשמה מהני, זהו רק בסתם שלא לשמה, אבל לא במי שנותן צדקה לשם כבוד. וכן תירץ בקובץ שיעורים (שם). ועפי"ז כתב המהרש"א דבר נורא וז"ל, 'ורבים בדור הזה ומתנדברים להיות להם כבוד בכל שנה, ולתת להם מי שבירך להיום להם שם ותפארת, אין לעושר הזה מלח וקיום'.
- ה. **תירוץ ג':** ההפלאה תירץ, שבאמת נקדימון בן גוריון קיים מצות צדקה, דצדקה שלא לשמה מועילה, אלא שמ"מ לא ניצל על ידי זה מעניות, שהעניות אינה עונש על מי שלא קיים מצות צדקה, אלא שכך הוא טבע העולם, שהוא גלגל החזור, מתחילה זה העשיר וזה העני, ולאחר זמן נתהפך הגלגל, ורק מי שנותן צדקה גמורה ניצל מזה. [וכן משמע מלשון המאירי, שכתב שלא נתן נקדימון בן גוריון 'צדקה גמורה'].

(ב) מצות צדקה מוטלת על האדם כפי עשרו

- א. **סוגיית הגמ':** הגמ' מקשה, מדוע נאבד ממונו של נקדימון בן גוריון, הלא הוא היה מקיים מצות צדקה באופן נפלא. ומתרצת הגמ' [בתירוץ השני], 'כדבעי ליה למעבד לא עבד'. והיינו, שאע"פ שהיה מקיים מצות צדקה, מ"מ לא היה מקיימו כמו שראוי לעשיר גדול כמותו, ולכך נאבד ממונו.
- ב. **קושיית היעב"ץ:** בהגהות יעב"ץ הקשה, היאך אפשר לומר שנקדימון בן גוריון לא נתן צדקה כמו שראוי לו לעשות, הלא מבואר בגמ' תענית (כ.), דנעשה נס גדול בשביל נקדימון בן גוריון, וזרחה החמה עבור הצדקה הגדולה שעשה, שלוח מנכרי אחד י"ב מעיינות מים בשביל כל העולי רגלים. ובספר הערות תירץ, שצ"ל שגם צדקה גדולה כזו לא היתה מספקת לעשיר מופלג כמותו.
- ג. **דברי החפץ חיים:** בקובץ שיעורים (אות רכד) הקשה, למה נענש נקדימון בן גוריון כ"כ על זה שלא נתן צדקה כמו שהיה ראוי לו לעשות. והביא בשם החפץ חיים לתרץ, שמעשה זו אירע בזמן חורבן בית המקדש, שהיה 'עידן ריתחא', ומבואר בגמ' מנחות (מא.), שבעידן ריתחא הקב"ה מעניש עונש גדול אפילו על פגם קטן, כגון למי שאינו לובש ד' כנפות ופוטר עצמו ממצות ציצית.
- ד. **ביאור הדברים:** הגרא"ל שטיינמן (ימלא פי תהלך, תורה עמ' לז) ביאר דברי החפץ חיים, שאע"פ שנקט החפץ חיים דמי שאינו נותן צדקה כראוי לו אינו נענש כ"כ שלא בעידן ריתחא, מ"מ בודאי יש על אדם כזה עכ"פ תביעה קטנה, דאל"כ נקדימון בן גוריון לא היה נענש כלל, אפילו בעידן ריתחא. ועפי"ז כתב, שגם בזמן שאינו עידן ריתחא, אע"פ שליכא עונש בעולם הזה, מ"מ בעולם הבא בודאי איכא עונש.
- ה. **דוקא בצדקה:** בספר שרגא המאיר (מועדים עמ' יז) העיר, שטענה זו, 'כדבעי ליה למעבד לא עבד', מצינו רק לגבי צדקה, ולא לגבי שאר מצוות. וביאר הענין עפ"י דברי המהרי"ל (הל' עשי"ת), שהעשיר נתחייב בצדקה יותר מן העני, והיינו, שמצות צדקה אינה שווה בכל אדם כמו בשאר מצוות, אלא יש בה דרגות, ועשיר נתחייב בדרגה יותר גבוהה מן העני, ונקדימון בן גוריון לא קיים מצות צדקה כפי מה שהיה מוטל עליו.

ג) גדר החיוב ליתן לעני 'די מחסורו אשר יחסר לו'

- א. **הסוגיא:** מבואר בגמ', שהשיעור במצות צדקה הוא, שצריך ליתן לכל עני 'די מחסורו אשר יחסר לו'. ומביאה הגמ' מברייתא, דהיינו 'אפילו סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו'. ומביאה הגמ' מעשה עם הלל הזקן, שהיה רגיל ליתן לעני אחד סוס ועבד, ופעם אחת לא מצא עבד לרוץ לפניו, והלל עצמו רץ לפניו שלשה מילין.
- ב. **הקושיא:** השיטמ"ק הביא בשם רבינו יונה, שהחיוב ליתן סוס ועבד שייך דוקא בעני שהיה רגיל בכך, כגון שהיה עשיר וירד מנכסיו, אבל לא בסתם עני שלא רגיל בכך. וכ"כ המהרש"א. והעירו האחרונים, א"כ מהו החידוש של הברייתא, 'אפילו סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו', הא כיון שנתבאר שהשיעור במצות צדקה הוא 'די מחסורו', א"כ לכאורה פשוט שצריך ליתן לעני גם דברים אלו.
- ג. **תירוץ:** יש לתרץ עפ"י מה שמובא (דבר יעקב, אות ב) בשם האדמו"ר מקוצק להעיר, שבשלמא סוס לרכוב עליו מובן שהוא צורך להעני, כדי שיוכל לילך לאיזה מקום שירצה, אך מהו הצורך בעבד לרוץ לפניו, הא אין זה אלא כבוד בעלמא, ואמר, שמכאן מוכח חידוש גדול, שנכלל במצות צדקה שצריך ליתן לעני גם את צרכיו בענייני הכבוד. ולפי"ז נתבאר היטב חידוש הברייתא, שגם ענייני כבוד נכללים בצדקה.
- ד. **קושיית הב"ח:** הב"ח (יו"ד סי' רנ) הקשה מסוגיין על דברי הרמ"א (שם סעי' א), שכתב, שהחיוב ליתן לכל עני שיעור 'די מחסורו אשר יחסר לו' אינו מוטל על כל יחיד ויחד, אלא הוא חובת הצבור, שמוטל על כל הצבור ביחד לפרנס את כל צרכי העניים. והקשה הב"ח, א"כ במעשה עם הלל הזקן, אמאי רץ בעצמו לפני העני, הא לא היה מוטל עליו לעשות כן, שהיא חובת הצבור ולא חובת היחיד.
- ה. **תירוץ הש"ך:** הש"ך (שם ס"ק א) תירץ, שלא היו שם עוד אנשים לסייע להלל הזקן, וממילא היה מוטל עליו לרוץ לפניו בעצמו. ומבואר מזה יסוד גדול, שאע"פ שחובת 'די מחסורו' היא חובת הצבור, ולא חובת היחיד, מ"מ אם היחיד רואה שאין הצבור מקיימים ידי חובתם לפרנס כל צרכי העניים, שוב מוטל על היחיד לפרנס העניים בעצמו, שהרי הוא חלק מן הצבור, ומוטל עליו להיזהר שתתקיים חובת הצבור.

ד) מדוע הוצרך הלל הזקן לרוץ בעצמו לפני העני

- א. **סוגיית הגמ':** הגמ' מביאה מברייתא, 'אמרו עליו על הלל הזקן, שלקח לעני בן טובים אחד סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו, פעם אחת לא מצא עבד לרוץ לפניו, ורץ לפניו שלשה מילין'.
- ב. **קושיית האחרונים:** העיון יעקב (על העין יעקב, ד"ה ורץ) הקשה, למה הוצרך הלל הזקן לרוץ בעצמו לפני העני, הלא מצינו לגבי השבת אבידה שזקן ואינו לפי כבודו פטור, כמבואר בגמ' ב"מ (ל.), וכתב הרמב"ן (שם) דלאו דוקא השבת אבידה, אלא ה"ה בכל מילי. ותירץ, שבאמת לא נתחייב הלל הזקן לרוץ לפניו, אך הוא עשה כן לפניו משורת הדין.
- ג. **קושיית הקובץ שיעורים:** בקובץ שיעורים (אות רכו) הקשה, שלכאורה אין זה מספיק, שהרי שיטת הרא"ש (ב"מ שם) היא, שאע"פ שבסתם זקן אם ירצה להחמיר על עצמו אפילו באופן שפטור מהשבת אבידה, הרשות בידו, מ"מ לגבי תלמיד חכם אסור לו להשב אבידה באופן שיש בזה זלזול, משום שהוא בזיון בכבוד התורה, [ודלא כדעת הרמב"ם (הל' גזילה פי"א הי"ד)], וא"כ היאך מותר להלל הזקן לזלזל בעצמו.
- ד. **תירוץ האחרונים:** הקובץ שיעורים תירץ, שהמעשה היתה במקום שלא הכירו את הלל, ולא היה בזיון. וכעין זה כתב הבן יהוידע (ד"ה לא מצא), שהלל התנכר בלבשו, כדי שלא יכירו בו. אך הקשה בספר הערות, שלכאורה אין זה מספיק, שהרי אף אם מצד הרואים ליכא בזיון, מ"מ מצד הלל עצמו איכא בזיון, והיאך מותר לעשות כן.
- ה. **מהלך חדש:** בספר חידושי בתרא (אות תקלד) כתב מהלך חדש כדי לתרץ הקושיות הנ"ל, שבסוגיין ליכא פטור זקן ואינו לפי כבודו, משום שהעני מתבזה בזה שאין לו עבד, כיון שהיה רגיל בכך, ובושה היא אבק רציחה, כדמצינו שחייב אדם למסור עצמו למיתה כדי שלא לבייש את חבירו, ובמצב של סכנת נפשות חייבים אף גדולי ישראל לעשות פעולות אשר אינם לפי כבודם, כמבואר בגמ' ב"מ (נח:).

דף סז

בענין החיוב ליתן לכל עני די מחסורו'

הגמ' מאריכה בענין מצות הצדקה, והאופן הנכון לקיים המצוה. ומבואר בגמ', שיש חילוק גדול בין סתם עני לבין עני שמתחילה היה עשיר, ושוב העני, שבאופן כזה צריך לפרנסו כמו שהיה רגיל להתפרנס בימי עשרו, משום שהכלל בצדקה הוא, שצריך ליתן לכל עני די מחסורו אשר יחסר לו'.

ויש לברר, על מי מוטלת חובה זו, לפרנס לכל עני עד כדי די מחסורו'. ודנו האחרונים, האם כל יחיד ויחיד חייב לפרנס עני המבקש ממנו צדקה כשיעור הזה, או שהיא חובת הצבור המוטלת על גבאי הצדקה. והפרישה (יו"ד סי' רנ) נקט, שהיא חובת הצבור ולא חובת היחיד, וז"ל, 'אין חיוב זה כי אם אגבאי שיש לו כיס של כל הצבור'. אולם הב"ח (שם) כתב, שחובה זו מוטלת על כל יחיד ויחיד אם ידו משגת לזה, וז"ל, 'על כל אדם קאי, וכל אדם כשידו משגת מצווה ליתן לעני שאינו מחזר על הפתחים לפי מה שחסר העני'. והרמ"א (שם) כתב דרך הממוצע בין השיטות, שנקט שחובה זו מוטלת על הרבים, אך נקט עוד, שבאופן שאין הרבים אצלו, שוב חלה החובה על היחיד, וז"ל שם, 'ונראה דכל זה בגבאי צדקה או רבים ביחד, אבל אין היחיד מחוייב ליתן לעני די מחסורו, אלא מודיע צערו לרבים, ואם אין רבים אצלו יתן לו היחיד אם ידו משגת'.

ויש לעיין אם דין זה נוהג בזמנינו. דהנה מבואר בשו"ע (שם סעי' ג), שאף הצבור חייבים בשיעור גדול כזה רק בעני שאינו חוזר על הפתחים, אבל בעני שהוא חוזר על הפתחים, אין צורך ליתן לו יותר ממתנה מועטת, וז"ל שם, 'עני המחזר על הפתחים אין נותנים לו מהקופה מתנה מרובה אלא מתנה מועטת'. והערוך השלחן (שם אות ז) האריך לבאר הענין וז"ל, 'כל אלו הדברים והשיעורים שייכים לעניים שאינם מחזרין בעצמם על הפתחים ליקח פרוטות או פרוסות לחם, אלא יושבים בביתם ומסוה הבושה על פניהם, אבל העניים המחזרין על הפתחים אין בהם שיעורים, וכל יחיד ויחיד נותן דבר קטן'. וא"כ לכאורה יוצא, שכפי המצב הרגיל בזמנינו, שהעניים מחזרים על הפתחים, לכאורה אין חיוב ליתן יותר ממתנה מועטת.

עוד יש לעיין, האם דין די מחסורו נוהג דוקא לגבי עני שאינו יכול להשיג פרנסה בעצמו, או גם בעני שבידו לעבוד ולקבל פרנסה, אלא שאינו רוצה לעשות כן. ובספר צדקה ומשפט (פ"ג הע' א) דן בזה, והניח בצ"ע למעשה, וז"ל שם, 'ואם ידוע שאינו רמאי, אבל ידוע שיכול למצוא מלאכה להתפרנס, ואינו רוצה, ונוח לו לישיב בטל ולהתפרנס מן הצדקה, נראה שמעיקר הדין לא מצינו שזה יפטור מלתת לו צדקה, אבל יתכן שאין לתת לו כפי הרגלו, וצ"ע'.

גם יש להסתפק, אם דינים אלו נוהגים דוקא בצרכי הגוף, או גם בצרכי הנשמה, כגון תשמישי מצוה וקדושה. ובשו"ת החתן סופר (סי' צב) דן בזה, וז"ל, 'אם יש חיוב מצות צדקה לסייע לעני כדי שיוכל לקיים מצוה כו', הנה מצד הסברא בהשפעה ראשונה דעתו מתקבלת, [שאין בזה חיוב צדקה], אבל עומד לנגדינו מה שדרשו חז"ל ממקרא מלא כתובות די מחסורו אשר יחסר לו להשיא אשה, וזהו ודאי רק משום מצוה דפרו ורבו'. אולם כבר קידם לו בזה זקנו החת"ס (שו"ת, ליקוטים סי' כט), ונקט שמצות צדקה נוהגת גם לגבי תשמישי מצוה.

אמנם כתב החת"ס (שם), שמ"מ צרכי הגוף קודמים לצרכי מצוה, ולכן פסק, שמי שיש בפניו עניי עירו, וגם עניים שהם רוצים לעלות לארץ ישראל כדי לקיים מצות ישיבת ארץ ישראל, שחייב להקדים פרנסת עניי עירו. וז"ל שם, 'אע"פ שישבת ארץ ישראל מצוה, ושקולה כנגד על המצות, מ"מ הגע עצמך, אם לפנינו עניי מחוסרי לחם וכסות, ועני א' רוצה לזכות במצוה, אפילו תפילין וציצית ולולב וכדומה, פשוט שהחסירי לחם קודם למצותו של זה'.

דף סז

אם חייב אדם למסור עצמו למיתה כדי שלא להלבין פני חברו

גמרא:

אמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי
נוח לו לאדם שימסור עצמו לתוך כבשן
האש ואל ילבין פני חברו ברבים מנא לן
מתמר דכתיב היא מוצאת

תמצית הסוגיא:

הגמ' מביאה מימרת חז"ל המפורסמת, 'נוח לו לאדם שימסור עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים'. ומביאה הגמ' ראייה לזה ממעשה של יהודה ותמר, שהיו מוצאים תמר לשורפה, ואעפ"כ לא גילתה הדבר, כדי שלא לבייש את יהודה.

התוס' הקשו, אמאי לא נחשב איסור הלבנת פני חברו בחשבון השלשה עבירות חמורות שדינם יהרוג ואל יעבור. ותיצו, דלא חשבו חז"ל אלא אותן העבירות שהן מפורשות בתורה, והרי איסור הלבנת פני חברו אינו מפורש בתורה.

ודייקו הרבה אחרונים, שמבואר בתוס' שנקטו, שיש חיוב גמור למסור נפש בשביל איסור הלבנת פנים ברבים, דאל"כ מאי קשה מג' עבירות חמורות. והביאו, שכן מבואר גם בדברי רבינו יונה בשערי תשובה. אך דייקו, שנחלקו התוס' ורבינו יונה ביסוד הדין, שרבינו יונה כתב שהוא אביזרייהו דרציחה, 'כי פניו יחורו ונס מראה הדם', אבל מדברי התוס' מבואר שאינו נכלל בדין רציחה, דאל"כ הרי דין זה נכלל בחשבון הג' עבירות חמורות, אלא מבואר שנקטו שהוא דין חדש בפני עצמו.

אולם הרבה חולקים בזה, ונוקטים, שאין כוונת הגמ' לומר שיש חיוב גמור על כל אדם למסור עצמו למיתה כדי שלא להלבין חברו ברבים, אלא הוא מדרכי המדות והמוסר בלבד. [ויש שכתבו לדחות דברי התוס' ורבינו יונה, שגם הם מודו לזה].

והאחרונים הקשו כמה קושיות חזקות על שיטת רבינו יונה: א. היאך אפשר לומר שהלבנת פני חברו היא בדין יהרוג ואל יעבור משום דדומה לרציחה, הלא הטעם שרציחה היא יהרוג ואל יעבור הוא משום הסברא ד'מאי חזית דדמא דידך סומך טפי', והרי סברא זו לא שייכת לגבי הלבנת פני חברו. ב. היאך שייך דין יהרוג ואל יעבור במעשה של תמר, הא גם ברציחה גמורה דין יהרוג ואל יעבור שייך רק לגבי רציחה בידים, אבל לא לגבי רציחה בדרך שב ואל תעשה, והרי לגבי תמר האיסור של הלבנת פנים היה בדרך שב ואל תעשה.

תמצית מראי מקומות

א. גמ'

מביאה המימרת חז"ל המפורסמת, 'נוח לו לאדם שימסור עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים'.

ומביאה הגמ' ראייה ממעשה של יהודה ותמר, שהיו מוצאים תמר לשורפה, ואעפ"כ לא גילתה הדבר, כדי שלא לבייש את יהודה.

שיטה א. דין גמור

ב. תוס' סוטה י: ד"ה נוח

הקשו, אמאי לא נחשב הלבנת פני חברו בחשבון השלשה עבירות חמורות שדינם יהרוג ואל יעבור.

ותירצו, דלא חשבו חז"ל אלא אותן העבירות שהן מפורשות בתורה, והרי איסור הלבנת פני חברו אינו מפורש בתורה.

ג. עבודת דוד סוטה שם

כתב, שמבואר מהתוס' שנקטו שחיוב גמור הוא למסור נפש על איסור הלבנת פנים ברבים, דאל"כ מאי קשה מג' עבירות חמורות.

והעיר על תירוץ התוס', למה אינו מפורש בתורה, הלא איסור הלבנת פנים מפורש בקרא.

ותירץ, דמפורש בתורה שאסור לבייש חברו, ואפילו בצניעא, אבל חומר האיסור לביישו ברבים, שבזה דינו יהרוג ואל יעבור, אינו מפורש בתורה.

ד. מרומי שדה להנצי"ב, סוטה שם

כתב מסברא, דהטעם דאיסור הלבנת פני חברו הוא יהרוג

ואל יעבור הוא משום שהוא אביזרייהו דרציחה.

אך העיר, שמבואר מדברי התוס' דלא נקטו כן, דאל"כ קושייתם לא קשה, שהרי הוא נכלל ברציחה.

וכתב, דתוס' אזלי בזה לשיטתייהו, דס"ל דאביזרייהו של הג' עבירות חמורות אינן בדין יהרוג ואל יעבור.

ה. **שערי תשובה** לרבינו יונה, שער ג אות קלט

נקט כשיטת התוס', שהאיסור הלבנת פני חברו הוא בדין יהרוג ואל יעבור, אך כתב להדיא כדברי הנצי"ב, [ודלא כדעת התוס'], שהטעם בזה הוא משום אבק רציחה, וביאר הענין, 'כי פניו יחורו ונס מראה הדם'.

שיטה ב. אינו דין גמור

ו. תורה תמימה בראשית פרק לח אות כט

כתב לדייק מלשון הגמרא 'נוח לו לאדם', ולא נאמר בלשון חיוב, דמשמע שאין זה מעיקר הדין, אלא הוא מדרכי המדות והמוסר, ומי שאינו עושה כן לא נקרא רשע.

והעיר, שזהו דלא כשיטת התוס' (המובא לעיל).

ז. מאירי ברכות מג: ד"ה לעולם

כתב, 'דרך צחות אמרו נוח לו לאדם שיפול עצמו לתוך כבשל האש ואל ילבין פני חברו ברבים'.

ומשמע מלשונו שאינו חיוב מדינא. [וכן משמע מדבריו בסנהדרין (יא)].

ח. משך חכמה דברים לד, ח

כתב יסוד גדול, שיתכן שדבר שקודם מתן תורה היה נחשב

גדולי האחרונים שאינו דין גמור. וצידד, שאפשר שגם התוס' ורבינו יונה הסכימו לזה, עיי"ש.

ליתר עיון, קושיות על שיטת רבינו יונה

יא. **זכרון שמואל** להגר"ש רוזובסקי, סי' סה

הקשה קושיא גדולה על שיטת רבינו יונה, היאך אפשר לומר שהלבנת פני חבריו היא יהרוג ואל יעבור משום דדומה לרציחה, הלא הטעם שרציחה היא יהרוג ואל יעבור הוא מחמת הסברא ד'מאי חזית דדמא דידך סומך טפי', והרי סברא זו לא שייכת לגבי הלבנת פני חבריו. ועיי"ש מה שתירץ בזה.

יב. **שמחת בנימין** ד"ה בדין יהרוג ואל יעבור

הביא בשם הפרי מגדים (תיבת גומא, חקירה ה) עוד הערה חשובה על שיטת רבינו יונה, היאך שייך דין יהרוג ואל יעבור במעשה של יהודה ותמר, הא גם ברציחה גמורה דין יהרוג ואל יעבור שייך רק לגבי רציחה בידים, אבל לא לגבי רציחה בדרך שב ואל תעשה, והרי לגבי תמר האיסור של הלבנת פנים היה בדרך שב ואל תעשה. ועיי"ש שכתב ב' תירוצים נפלאים ליישב קושיא זו.

[וע"ע בשו"ת בנין ציון (לבעל הערוך לנו, סי' קעג), שהרגיש בקושיא זו].

מצוה רבה וחשובה, מ"מ לאחר מתן תורה אסור לעשות כן, עיי"ש הטעם.

והביא כמה דוגמאות לזה, ואחת מהן היא המעשה עם תמר, שהניחה עצמה ליהרג כדי שלא לבייש את יהודה. ומבואר שנקט כנ"ל, שמה שאמרו חז"ל 'נוח לו לאדם שימסור עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חבריו ברבים', אין זה מעיקר הדין. [וכן העיר המגיה].

ט. **פני יהושע** נט. ד"ה ואמר מר זוטרא

העיר, היאך התירו חז"ל לאדם להפיל עצמו לכבשן האש ולאבד את עצמו לדעת, שהוא איסור חמור ועונשו שאין לו חלק בעולם הבא, הא אין מקור לומר שהאיסור שלא להלבין פני חבריו הוא בדין יהרוג ואל יעבור.

ותירץ, דצ"ל שגם האיסור שלא להלבין פני חבריו ברבים הוא איסור חמור, ועונשו גם כן שאין לו חלק בעולם הבא, ולכן התירו.

ומבואר שנקט, שבאמת אין אדם חייב למסור עצמו למיתה כדי שלא להלבין חבריו ברבים, אלא שמותר לעשות כן אם ירצה. [וכדרכם של האחרונים הנ"ל].

י. **מנחת אשר** פרשת וירא סי' נג

דן, אם יש חיוב גמור למסור עצמו למיתה כדי שלא לעבור על איסור הלבנת פני חבריו ברבים, וכתב, שלדעתו קשה מאד לומר דיש בזה דין יהרוג ואל יעבור, והביא בשם כמה

המעשה לכל. ולהנ"ל זה מובן, מפני שבמציאות לא היו לה הסימנים בידה ולא היתה יכולה לשלחם אליו עד שבא גבריאל וקירבן, ופשוט.

גמ', דבר אחר מכתם שהיתה מכתו תמה שנולד כשהוא מל

כתב מהרש"א הא דאמרינן בפרק התכלת [מ"ג, ב'] בדוד כיון שנסתכל במילה שבבשרו נתישבה דעתו כו', למ"ד בנולד כשהוא מהול שצריך להטיף ממנו דם ברית ניחא, ולמ"ד דאין צריך להטיף וכו' מ"מ שמח שלא היה ערל, גם כי לא נתקיים בו בקום עשה. והנה מה שכתב בפירושי השני שלא היה שמח על קיום מצות מילה כי אם על זה שלא היה ערל הוא דלא כמש"כ מהר"ח אור זרוע בתשובות סי' י"א להוכיח מכאן שמצות מילה היא מצוה נמשכת לעולם ולא הוי רק מעשה העשייה בלבד עיי"ש, ואילו לדברי מהרש"א לא היה שמח על קיום המצוה כלל.

ועיין בפרי יצחק ח"ב סי' ל' שכתב לפרש הסוגיא על פי מה שכתב הט"ז בסי' רס"ד בנולד מהול שלא נתקיימה בו מצות מילה כלל אם נמשכה אח"כ ערלתו צריך למולו מה"ת דהוי כערלה גמורה, ולפי זה י"ל שבנולד מהול יש מצוה מה"ת שלא תמשך ערלתו, ובוה נתישבה דעתו. ועיין שם שכתב דסברת הט"ז הוי רק למ"ד שאין צריך להטיף ממנו דם ברית, אבל למ"ד שצריך להטיף ממנו דם ברית ההטפה הוי כמילה גמורה ואין צריך למולו אם נמשכה ערלתו. ואולי לזה נתכוין גם המהרש"א, וצ"ע.

גמ', נוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חבריו ברבים

כתבו התוס' הא דלא חשיב ליה בפסחים [כ"ה, א'] בהדי ג' עבירות שאין עומדין בפני פקוח נפש עבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים משום דעבירת הלבנת פנים אינה מפורשת בתורה ולא נקט אלא עבירות המפורשות ע"כ. מדברי התוס' מבואר שמפרשים לשון הגמרא: נוח לו לאדם וכו', שחיוב גמור הוא מדינא למסור נפש על איסור הלבנת פנים ברבים, דאם הוי רק היתר ומדת חסידות למסור נפשו לא הוי מקשים דהיה לנו לחושבו בהדי ג' עבירות חמורות. וכן מבואר ברבינו יונה בשערי תשובה שער ג' אות קל"ט שכתב שהלבנת פנים היא אבק רציחה וחשבו בהדי העבירות שיהרג ואל יעבור עיי"ש.

והנה לדברי רבינו יונה יש לתרץ בפשיטות אמאי לא חשבו בהדי שלשה העבירות, והיינו משום שנכלל בעון רציחה. אכן מדברי התוס' לא משמע הכי, ולפיכך כתבו בתחלת דבריהם "כדאמר בפ' הזהב [ב"מ נ"ח, ב'] כל היורדין לגיהנם עולין חוץ משלשה וחד מינייהו המלבין פני חבריו ברבים", ואילו הוי סברי שהלבנה נכללת בעון רציחה לא היו צריכים לזה. אבל על מה שתירצו התוס' דלא חשבו בהדי ג' עבירות מפני שעבירת הלבנת פנים אינה מפורשת בתורה, יש להעיר, דהלא איסור הלבנת פנים מפורש בתורה, דכתיב "לא תשא עליו חטא", וכמפורש ברמב"ם פ"ו מהל' דעות ה"ח.

ונראה לומר בכונת התוס' שהחומר המיוחד בהלבנת פני חבריו ברבים אינו מפורש בתורה, שמצד הלאו של לא תשא עליו חטא הרי אסור להכלימו אפילו בינו לבין עצמו כמפורש ברמב"ם שם, אלא דק"ח הוא שאסור לביישו ברבים, והדין שיהרג ואל יעבור הוא דוקא על החומר של מלבין פני חבריו ברבים, וזהו שכתבו שחומר זה של הלבנת פנים ברבים אינו מפורש בתורה.

ובאמת על עיקר דברי רבינו יונה יש מקום עיון, שכתב ח"ל: והנה אבק רציחה הלבנת פנים כי פניו יחורו ונס מראה האודם ודומה אל הרציחה וכן אמרו רבותינו ז"ל [ב"מ נ"ח, ב'] והשנית כי צער ההלבנה מר ממות על כן אמרו רבותינו ז"ל [כתובות ס"ז, ב'] לעולם יפיל אדם עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חבריו ברבים עיי"ש. ומתחלת לשונו משמע שסתם הלבנת פנים יש בו משום אבק רציחה כי פניו יחורו, וזהו אפילו ביחיד, וצ"ע דלא מצאנו חיוב מסירת נפש רק על הלבנה ברבים ולא ביחיד.

והנה בהך עובדא דכתובות [ס"ז, ב'] גבי מר עוקבא ודביתהו שנכנסו לתנור כדי שלא לבייש את העני, ופריך הגמ' שם "ומאי כולי האי" [למה להם לברוח ולכנס לתנור - רש"י], ומשני משום הא דאמרינן שנוח לו לאדם שיפיל עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חבריו ברבים עיי"ש, יש לעיין, דהלא התם לא היה ברבים ולא היו חייבים למסור נפשם. וצריך לדחוק דהתם לא היה בעצם סכנת נפשות ליכנס להתנור [שידעו שלא ימותו], אלא דפריך הגמ' גם על זה מדוע החמירו על עצמם לעשות כן, ומשני בדמיון בעלמא דכיון דחזינן שענין הלבנת פנים חמור כל כך עד

הקודם מכל עומאה * וחו דגם להישוב אינו מצוהר מאי כל, שהיו כבר ביאר המלאך יון ושכר אל תשת וכל אשר יאל מגפן היין לא תאכל, ולא נשאר חלל משרת, ומאי כל עמא. אלא נראה באשר מנוח הסתפק במאמר המלאך לאשה בראשונה וכל עומאה לא תאכל, אם פירושו היואל מיון, או משמעו שהאכל חולין צטברה ולא שנטמאו. והמלאך השיב ופי' כל אשר יאל מגפן לא תאכל, ומכ"מ הזכיר ואל תאכל כל עמא, מוזן שמשמעו לאפוקי מאכלים שנטמאו. אבל בגמי מקשה מאי כל עמא, דמשמעו שהוא בעלם עמא מעמא ולא שנטמא, וא"כ היינו שקלים ובהמה עמאה, ושפיר מקשה אבו עד כה דברים עמאים קאבלה, וחו מאי כל, בשגמא מתחילה כשאמר כל עומאה, רצה המלאך לכלול גם מאכלים עמאים וגם אשר יאל מגפן היין, אבל השתא שביאר כל אשר יאל מגפן היין, ולא נשאר באזהרה זו אלא מאכלים עמאים, א"כ מאי כל. ומשני דמכ"מ נכלל צוה דבריהם האסורים לזוהר והיינו משרת, אבל עיקר האזהרה הוא על מאכלים עמאים, משו"ב ינחא האי כל, וינחא ג"כ הא דכתיב עמא בעלם, אבל עיקר האזהרה ודאי קאי על מאכלים שנטמאו ג"כ:

דף י"א. חמשה נצראו מעין דוגמא של מעלה וכוון לקו צהן כו' נדקוהו צעינו דכתיב ואת עיני נדקוהו עור. וחצת עיני מויתר, אלא שהיה לו סגלה נפלאה צעינו:

שם ע"ב. נוח לו לאדם שיפיל עלמו לתוך כבשן האש כו'. וכחצו החוסי ונראה האי דלא חשיב ליה צהדי ג' עזירות שאין עומדין בפני פקוח נפש כו'. ונראה שהוא ככלל אצורייכו דשפכת דמים דאזיל סומקא ואחי חיורא, והחוס' לטעמייהו צעי' דף כ"ז צ' דאצורייכו דהני חלחא אין הדיון כן, וכבר הארכנו צה בהע"ש כו' מ"א צס"ד:

שם. ולא יסף עוד לדעתה כו' כיון שידעה שוב לא פסק ממנה. ועדיין אינו מדוקדק, דא"כ הכי מובטח לומר ולא יסף עוד מלדעתה. ונראה דמכ"מ נכלל ולא יסף עוד כמשמעו שלא הוסיף, אבל צבונה אחרת, שהרי לא מצינו שם וידעה על תשמיש המטה אלא באדם הראשון שחי פעמים וגם אלל קין, והכוונה צוה דפי' וידע שהודיעה צוה שבעלה לשם אישות, שכך היה דין צן נח, שאדם פוגע באשה ובעלה לשם אישות ונעשית צוה אשה איש, כמוש"כ הרמב"ם ריש ה"ל אישות. וכיון שפירש ממנה כו' גירושין, וכמוש"כ הרמב"ם פ"ט מה"ל מלכים. ומשו"ב כשפירש אדם מחוה ק"ל שנה, הולך אח"כ עוד פעם לדעת חותה לשם קדושין. וכן קון כשבעל ראשונה לשם קדושין. משא"כ שארי ציאות שאדם צא על אשתו לא נריכא ידיעה. והנה כאן לא צא יהודא על תמר לשם קנין אישות, ולכאורה היה נזרך להצא לקדשה ולכנוס לשם אישות. אבל אחר שהיה צתורה יצוס והקמת שם, כיון שצא עליה אפילו צשוגג וצאונס קנאה. וצוה דקאמר ככתוב ולא יסף עוד לדעתה היינו צתורה אישות, אלא צציאה זו היתה לו לאשה. והנה גם צאלקנה כתיב וידע אלקנה את חנה אשתו (שמואל א' א' י"ע), אבל אין צמשמעות שהודיעה לשם אישות, אלא שהודיעה שבעל חותה לשם הולדת אדם גדול וקדוש, כו' שתהא בכנה צשעת ציאה לוח:

דף י"א ב'. אמר ר"ש צ"ג אר"י שהיו מחליפין מלאכה לחשים לחשים ומלאכה גשים לחשים. דאילו * א"ה, הדברים נריכים ציאר, ע"י צגמי שם.

מש"כ צפסוק הקודם צפרך, אפילו למ"ד דהיינו צפריכה, וצו עבודה קשה שמפרך הגוף. אבל כאן דכתיב צעבודה קשה, ע"כ דפי' צפרך היינו שהיו מחליפין. וצו שכתב רש"י ה"ג צעבודה קשה ארש"י כו', אבל דרשא רש"י קאי רק על האמור צפרך. ומיכו למ"ד צפרך צפכ רך, הכא ודאי היינו צפריכה מדכתיב וימררו, דאי לא, היה אפשר לומר דעבודה קשה היה ג"כ צפכ רך:

דף י"ב ב'. פה שעתיד לדבר עם השכינה יונק דבר עמא. ופירש"י זו שאכילתה דברים עמאים והחיותו אע"פ צחלצה כל מה שאכלה. מצוהר שאין חלב כותית אבור אלא משום מאכלה. וצוה מחייב קושיה הרש"י ובר"ן צפרק שני דע"ז, מהא דאי ציצמות דף קי"ד דיונק כותית כו' כיוונק סקן אס לא משום סכנה, וש"כ צעי' חן מניקה כותית צנה, של ישראלית צרשוחה. ולפירש"י נוחא, דכשמתחלה כשר אין צחלצה שום איסור, וציצמות מיירי שאוכלת דברים עמאים. צצחמה הכי מצוהר צתחומא פ' שמות, לפרש הא דתן צעי' צרשוחה מכו צרשוחה אוכלת מיד ישראל. ולא כפסק הבתה רמ"א וי"ד ס"ה פ"א כפשיטות הרש"י ובר"ן ז"ל. ומכ"מ פירש"י אינו כלשון המדרש שם, דאי צה"ל והרי מותר היה לבייק שכך שנינו אבל נכרית מניקה צנה של ישראלית צרשוחה, מהו צרשוחה אוכלת מתחת ידיה ומניקה, אמר הקב"ה עתיד פה של לדיק זה לדבר עמי למחר יהיו המלריות אומרות זה שמדבר עם השכינה אצי הנקחין, לפיכך פסל את דדיכן. ור"ל דאי משום מאכל עמא, לא היה שייך אז שגם צנות ישראל אכלו הכל אלא מטעם אחר. ורש"י ז"ל מדקדק לשון בגמי דבר עמא, דאי כמוש"כ המדרש הכי מיצעי יונק מטמא, אלא ע"כ הטעם משום המאכל, וצוהר ישראל הכשרות כבר נזכרו מלאכול שקלים ורמשים וכדומה:

דף י"ג ב'. קיים זה כל מה שכתוב צוה. ע"י פירש"י צשם המבילתא. ומכ"מ קשה לי מאי אולמא דיוסף הצדיק צוה יותר משאריו לדיקים. ומלשון פסיקתא דשבוטות נראה דפי' הקים מה שכתוב צוה, פי' דצמה און ופרנס וכלכל את ישראל הקים החורה צישאל:

דף י"ד א'. וממאי דמשום דחסה הוא דילמא כי הכי דלא תימחה מגילה. הכה לשיעת הרמב"ם ה"ל סועה פרק ג' ה"ל י' י"ג שכתב הסדר כך, מוחק ואח"כ מקדש המנחה ומניח על ידה ומשקה, אינו מוזן כלל קושיה הש"ס. וחו מש"כ הרמב"ם דכל זמן שהמנחה על ידיה אוחז הכהן את המים נגד פניה, לא נתבאר מלן, כן צקרא כתיב וציד הכהן יהיו מו המרים המאחרים אחר ונתן על כפיה דמשמע הכי, אבל עדין לא שמענו שכל משך שהמנחה על כפיה הכי הוא. ונראה דלמד הרמב"ם ז"ל מסוגיין, דס"ד דיקריב ואח"כ משקה, וא"כ אפשר שמחק ג"כ אחר הקרבה, וכ"ה צאמה צירושלמי והוצא צתוס' להלן דף י"ע א' ד"ה ואחר, דלכ"ה המהיקה נעשית קרוצ' להשקאה, ושפיר מקשה בגמי. ומשני דס"ל משקה ואח"כ מקריב, ודלא כפירש"י דאחר השקאה כו' מניחין את המנחה על ידיה, דלמאי עשו כן, ולא נרמז צשום מקום שיהיו משהין אחר בהשקאה. אלא כ"ק אחר שמשקה תחלה או אפשר לומר שנותן על כפיה אחר מוחק, דא"כ א"א לאחור צאותה שעת המהיקה נגד פניה, וכתיב וציד הכהן יהיו וגו', אלא דמוחק תחלה ואח"כ נותן על ידה והכהן אוחז המים עד שישקה. והכי מוכח לקמן דף כ' א', דתן החם נמחקה המגילה ואמרה עמאה אצי

קעה

✽ השער השלישי ✽

קלט. וְהִנֵּה אֲבִק הַרְצִיחָה – הַלְּבַנַּת פְּנִים. כִּי פָּנָיו יִחֹרוּ וְנִס מֵרֵאשִׁית הָאוֹדֵם. וְדוּמָה אֶל הַרְצִיחָה. וְכֵן אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנוּם לְבִרְכָה. וְהַשְּׁנִית – כִּי צַעַר הַהֲלַבְנָה מֵרַמְמוֹת. עַל בֵּן אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנוּם לְבִרְכָה לְעוֹלָם יִפִּיל אָדָם עֲצָמוֹ לְכַבְשָׁן הָאֵשׁ וְאֵל יִלְבִּין פָּנָיו חֲבִירוֹ בְּרַבִּים. וְלֹא אָמְרוּ כֵן בְּשֵׁאר עֲבִירוֹת חֲמוּרוֹת. אֲכֵן דִּימּוֹ אֲבִק הַרְצִיחָה אֶל הַרְצִיחָה. וְכִמּוֹ שֶׁאָמְרוּ כִּי יִהְיֶה וְלֹא יִרְצֶה. וְדוּמָה לְזֶה אָמְרוּ שִׁפִּיל עֲצָמוֹ לְכַבְשָׁן הָאֵשׁ וְאֵל יִלְבִּין פָּנָיו חֲבִירוֹ בְּרַבִּים. וְלִמְדוֹ זֶה מֵעֵינֵי תַמְרָה. שֶׁנֶּאֱמַר (בְּרֵאשִׁית ל"ח) הִיא מוֹצֵאת וְהִיא שֹׁלַחַת אֶל חֲמִיהָ וְגו'. הִנֵּה כִּי אֵף עַל פִּי שֶׁהוֹצִיאוּהָ לְיִשְׂרָאֵל. לֹא גִלְתָּה כִּי הִיתָה הִרָה מִיְהוּדָה. שֶׁלֹּא לְהַלְבִּין פָּנָיו:

✽ פתחי תשובה ✽

אותו, ודבר זה הוא לעולמי עד, דהיינו דאף דעונשו הושלם ונכנס עתה לג"ע לחיי עולם הבא, מ"מ עדיין אותו עון איתו גם בעולם הבא שלו, וזה כונת הרמב"ם דטורדו מן העולם הבא, היינו גם במקום השכר היא רודפתו, ודברי רבינו דכתב דוקא על עון אשה דהיא מר ממות מבוארים היטב ודו"ק.

קלט. הַלְּבַנַּת פְּנִים כְּרֵצִיחָה: מְדַבְּרֵי רַבִּינוּ לְמַדְנֵנוּ חֲדוּשׁ דִּין, דְּבִאֵם אֹמְרִים לְאָדָם הַלְּבָן פָּנָיו חֲבִירָךְ, וְאֵם לֹא נִהְרֹג אֹתְךָ, חַיִּיב לְהִהָרֵג וְלֹא לְהַלְבִּינוּ, דְּהֵא הַשּׁוֹה דִּין זֶה לְתַעֲמוֹד לְפָנָיו עֲרוּמָה, וְדָבָר זֶה לֹא שֶׁמַּעֲנֵנוּ רַק מְדַבְּרֵי רַבִּינוּ. וְלֵאחֹר כּוֹתְבִי כֹל זֶה הָעֲרוּנִי דְּבַתְּשׁוּבָת בְּנִין צִיּוֹן גַּם כְּתֹב כֵּן לְהוֹכִיחַ מְדַבְּרֵי הַחוּס' בְּסוּטָה דְּכַתְּבוּ דְּמֵאֵי דְּלֹא חֲשִׁיב מְלַבִּין פָּנָיו חֲבִירוֹ בְּרַבִּים בְּכֹלל הַמְּצוּוֹת שִׁיְהָרֵג וְלֹא יַעֲבוֹר, מִשּׁוּם דְּלֹא כְּחִיבָא בְּהַדְּיָא, מ"מ הָא מִיָּהָא דִּינָא הוּא דִּיהָרֵג וְלֹא יַעֲבוֹר.

ונראה בביאור דברי רבינו, על פי דברי הרמב"ם בפ"ב מהל' עכו"ם הל' ג', דכתב על ענין זה (ערייות) הוזהירה תורה, ונאמר בה ולא ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם, ולא זו אע"פ שהוא גורם לאדם לטורדו מן העולם הבא, אין בו מלקות וכו' ע"כ. ולשון זה שטורדו מן העולם הבא צ"ב, דלא מצינו כן בשאר העבירות, ענין דטורדו מן העולם הבא, ואם כונתו לענין עונש, הא איכא טובא עבירות שאין עליהן מלקות, וודאי דעונש בידי שמים יש להם.

להכי נראה בכונת הדברים, דבאמת משונה הוא עון הערייות משאר העבירות, דבכל העבירות ודאי דיקבל עונשו, אבל לאחר דיושלם עונשו ונכנס הוא לחיי עולם הבא, כמו שנתכפר לו העון והרי הוא כמי שלא חטא, משא"כ ענין ערייות, גם לאחר שנשלם עונשו ונכנס הוא לחיי עולם הבא, עדיין אותו עון שם בעולם הבא שלו ורודף

לְחַמּוּהָא לְמִימַר לְגַבְרָה דִּי אֲלִין
דִּילָה מְנַה אָנָא מְעַדְיָא וְאַמְרַת
אַשְׁתְּמוּדַע פְּעוּן לָמָן עֲזָקְתָּא
וְשׁוֹשְׁפָא וְחוּטְרָא הָאֲלִין:

בראשית לח וישב
מוצאת והיא שלחה אל-חמיה
לאמר לאיש אשר-אלה לו
אנכי הרה והתאמר הפרנא למי

רש"י

והיא שלחה אל חמיה. לא ראתה להלצין פניו, ולומר ממך אני מעוברת, אלא לאיש אשר אלה לו, אמרה, אם יודה מעצמו, יודה, ואם לאו, יטרפוני ואל אלצין פניו, מכאן אמרו, נוח לו לאדם שיפלוהו לכבשן האש ואל ילצין פני חצירו צרבים: הכר נא. אין נא אלא לשון צקסה, הכר נא

תורה תמימה

(כה) היא מוצאת. היא מתוצאת מבעי ל'יב, אמר רבי אלעזר, לאחר שנמצאו סימניה בא סמאל ורחקן ובא גבריאל וקרבניו) [סוטה י' ב'].

לאיש אשר אלה לו. ותימר ל' מימרכה, אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב, מלמד שנוח לו לאדם להפיל עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חבירו ברבים) [שם שם].
ותאמר הכר נא. א"ר חמא ב"ר חנינא, בהכר בישר לאביו - הכר נא הכתונת בנך היא, בהכר בשרו אותו, הכר נא למי החותמת והפתילים) [שם שם].

סג ביאור

אלא מוצאת - לשון מציאה, כי באמת גם בתמונה מוצאת נכללת כל הדרשה הזאת.

ר"ל לאחר שנמצאו החותם ופתילים ומטה בא סמאל [שר של אדום] ורחקן לסימנים כדי שתשרף ולא יצא גזע בית דוד ממנה [מפני שדוד הכה את אדום בגיא מלח] ובא גבריאל וקרבן.

בח) ר"ל ותימר ל' מפורש שממנו הרה.

כט) ולכן לא הגידה מפורש משום דאם לא הי' מודה מעצמו היתה נשרפת. וטעם הדבר דנוח לו לאדם בזה הוא משום דאמרין בב"מ נ"ח ב' שלשה יורדים לגיהנם ואינם עולים וחד מינייהו המלבין פני חבירו ברבים. - ובתוס' כאן הקשו למה לא חשיב זה בין השלשה דברים דקיי"ל שיהרג ואל יעבור עליהם, ותרצו משום דלא חשיב רק הדברים המפורשים בתורה, עכ"ל, ומשמע מדבריהם דעכ"פ לדינא שוה דבר זה לאלה הדברים דקיי"ל יהרג ואל יעבור. אבל לולא דבריהם נראה לדעתי ברור דלא שייך כלל לחשוב זה בין אלה הדברים, יען דהלשון נוח משמע דאינו מעצם הדין, רק מדרך המדות והמוסר האנושי, ומי שאינו עושה כן אינו נקרא רשע רק שאינו בעל מדות נכונות, משא"כ אלה הג' דברים שיהרג ואל יעבור עליהם הם מן הדין ממש והעובר עליהם הוא רשע גמור כעובר על עקרי הדת, ודו"ק.

ל) הנה בפשטות יתבאר הענין ע"פ הכלל הידוע במדה שאדם מודד מודדין לו (סוטה ט' ב'), אמנם

ממ"ש בסוטה י' ב' ויובא בדרשא בסמוך נוח לאדם שיפיל עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חבירו ברבים. מנ"ל. מתמר. שיצאה להשרף ולא הגידה מפורש שמהודדה נתעברה, יעו"ש, ולפי פירוש ר"י חסיד הלא אין כל ראי' שנוח לאדם להשרף עצמו, אחרי שלא דנו כלל את תמר לשרפה כולה, ואפשר קצת לומר דנוח לאשה צדקת להשרף כולה מאשר להשאר בסימן זונה עד עולם, להיות לחרפה ולכלמת עולם, וא"כ כיון דהסכימה לזה [כמש"כ בפ"י של הרי"ח] היתה מסכמת להשרף כולה, וזו היא כונת הגמרא לפי פירושו של הרי"ח, ודו"ק. ואין להאריך עוד בזה.

כו) היא מתוצאת הוי משמע לשון הוצאה בעל כרחה, והיא מוצאת משמע לשון מציאה, (רש"י). ואין הדברים מבוארים מלבד דהבנין התפעל לא נמצא בשרש זה בכה"ג גם קשה דכפי הידוע לא יורה הבנין הזה על פעולה מוכחת יותר מהבנין הפעל. ולולא מסתפינא הי' באפשר להגיה בגמרא היא הוצאה מבעי ליה כלומר בלשון עבר, כי התורה מספרת כאן דבר שכבר היה וכמו בסיפיה דקרא, והיא שלחה וגו' ומדכתיב בל' בינוני - מוצאת (שהתמונה הזאת בכואה בספור דברים שהיו כבר מורה ג"כ התמדת הפעולה והשנותה) משמע שלא היתה ההוצאה רק פעם אחת כי אם כמה פעמים ולכן דרשו כי לאחר שנמצאו סימניה בא סמאל וכו'. ולפי"ז אין אנו צריכין לפרש בדרך אל תקרי מוצאת

שהנאתו מרובה ואחר כך מברך על השמן. ואם רצה לברך על שניהם כאחד, אוחז את היין בימינו ואת השמן בשמאלו ומברך על היין ואחר כך על השמן, ואין צריך להחליף את השמן ביד ימין בשעת ברכת השמן, ומכאן נראה לי בשעת הבדלה שאדם נוטל את היין בימינו, כשמברך על הבשמים אין צריך להחליף את הכוס ביד שמאל כדי ליטול ההדס בימין³⁷². וכשמברך זה על השמן וטבל בו ידיו ורצה לצאת לחוץ ואין ראוי לו לצאת בידים מבושמות, מנגב ידיו בראש השמש, ואם היה השמש ת"ח שגנאי לו כשהוא מבושם טחו בכותל.

ששה דברים גנאי לתלמיד חכם אל יצא יחידי בלילה אלא אם כן היה שעת בית המדרש עד שיכירו רואיו שלבית המדרש הוא הולך, ואל יצא במנעלים המטולאים במקום שהטלאי נראה, ואל יספר [עם] אשה בשוק אפי' היא אשתו או אחותו שאין הכל בקיאים בקרובותיו, ואל יסב בהסבת עם הארץ, ואל יכנס באחרונה לבית המדרש, ואל יצא כשהוא מבושם לשוק, ויש אומ' שלא יפסיע פסיעה גסה, ואל ילך בקומה זקופה.

דף מ"ד ע"א. המשנה החמישית, הביאו לו מלח וכו'. כוונת

המשנה לבאר שיש דברים שהפת טפלה להם ונפטר הפת בברכתן, והיא מענין החלק השני, והוא שאמ' הביאו לו מלית, פי' במליח שדרך האדם לאכלו בלא פת כגון זיתים מלוחות וכדומיהן, ומתוך שחכו חד למליחותם יותר מדאי הביאו פת עמהם להעביר אותו טעם המליחות, מברך על המליח ואינו מברך על הפת, כשם שהפת פוטרת כל מיני מאכל מפני שכלם טפלים לו, כך כשהפת טפלה לאיזה דבר אותו דבר פוטר את הפת, הן שבא הפת אחריו הן שבא עמו לכוונה זו. וגדולי המפרשים כתבו שאין הדברים אמורים אלא בשהביאו המליח תחלה, אבל כל שהפת בא עמו ביחד אפי' פת באה לתשמיש דבר אחר, הפת עיקר ועליו מברכין, וכן כל

הראשון חטה היתה, ואף בשנאמר כן אינו מעצי בשמים. ומ"מ הרבה נהגו לברך בו מיני בשמים מפני שיש בו ריח טוב וערב, וכל שכן כשהוא חם, וכל שכן לרעבים. ומ"מ יש מפקפקים בו³⁶⁹.

מי שיצא בימי ניסן וראה אילנות שהוציא³⁶⁹ פרח אומר ברוך שלא חסר בעולמו כלום וברא בו בריות טובות ואילנות טובות ליהנות בהם בני אדם.

לעולם יזהר אדם שלא ילך יחידי בלילה, ואם היתה אבוקה בידו או שהירח זורח רשאי על זה אמרו אבוקה כשנים ירח כשלשה³⁷⁰. לעולם יזהר אדם שלא ילבין פני חברו ברבים, דרך צחות אמרו גוח לו לאדם שיפול עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים, מנלן מתמר.

מי שהיו לפניו שני דברים שהיתה ברכת ריחן שוה, והיתה האחת ראויה לאותה ברכה יותר מן האחרת, מברך על אותה שהברכה ראויה לה יותר, כגון מי שהיה לפניו הדס או עץ אחר של בשמים ושמן שנתכשלו בו בשמים, ששני אלו שוים בברכת בורא עצי בשמים, אלא שההדס ראוי להזכיר בו עצי בשמים יותר מן השמן, מברך על ההדס ופוטר את השמן. זו היא שטתנו, ומפני שהלכה כב"ה, וכן ממעשה דרב פפא הנזכר בסוגיא זו, ויש פוסקים³⁷¹ כב"ש שמברך על השמן, וממה שאמר ר"ג אני אכריע, שמן זכינו לריחו ולסיכתו, הדס לריחו זכינו לסיכתו לא זכינו, ור"ל אני אכריע טעמו של ב"ש. ואין זה כלום שאין זו הכרעה לפסוק כהכרעתם שהרי אין כאן הכרעה, ומה שאמר הלכה כדברי המכריע לא על שזה כלל הרגיל נאמרה, אלא כאלו אמר הלכה כר"ג, ומ"מ הלכה כב"ה, וכבר למדת ששמועה זו בדברים שברכותיהן שוות, אבל דברים שאין ברכת ריחן שוה בשתייהן אין האחת נפטרת בשל חברתה.

מי שהיו לפניו שמן ויין, אעפ"י שהשמן הנאתו קרובה יותר מן היין שהרי הוא מריח ברחוק מקום, אעפ"כ מברך על היין תחלה

371 כ"כ ההשלמה. 372 והראב"ה הוכיח מכאן שצריך להחליף החדס לימינו, וכ"ה בשמו במרדכי סי' קמט, ובא"ח שם סי' מג, ובאגודה סי' קנט, ובאמרי

369 עיין בא"ח הל' ברכות סי' מב שהביא שתי דיעות בזה, ובכלבו כתב שמברך ב"מ בשמים. 369 נראה שצ"ל שהוציא. 370 כל הקטע היה חסר בדפוסה"ק.

וכן אמרו במדרש (ויקרא) רבה (ד, ו) שבעשו כתיב (בראשית לו, ו): "נפשות ביתו", וביעקב (שמות א, ה): "נפש" – לפי שעובדין לאל אחד הן נפש אחד.

ולכן אמרו במכילתא (מסכתא דבחודש פרשה ב): "שה פזורה ישראל" (ירמיה נ, יז) – מה שה אחת לוקה באחד מאבריה והיא מרגשת בכל אבריה, כך ישראל אחד לוקה וכולן מרגישין (ע"כ). והפליגו רז"ל בזה (בבא קמא פג, א) שאמרו¹⁵ שאם היתה אשה מעוברת (ביניהם וראויה להשלים), ונבחה בה כלב והפילה, גורם לשכינה שתסתלק מישראל, כי הישראל בכללן הם מעון ומדור לשכינת השי"ת.

ולכן¹⁶ מה שהיה נאות קודם מתן

תורה, כמו שאם ראה איש מצרי מכה עברי בן דת מאמין בה' אמת ומכיר מציאותו (שמות ב, יא-יב), הסתכן עצמו והכניס עצמו לספק מיתה עבור זה, אם כי היא מצוה רבה וחשובה, זה קודם מתן תורה אשר כל אחד היה לעצמו¹⁷. לא כן אחרי מתן תורה, יש חוק ומשפט, ואסור להסתכן עבור זה! כי אם ירצה למסור עצמו, אבל הוא היזק כללי להכלל כולו, וכולן הם מרגישין בהעדרו, ואיך רשאי להזיק להכלל?! וכיוצא בזה הרבה¹⁸. [ולכן בן נח מותר ליהרג על מצוות שאין צריך ליהרג עליהן, משא"כ בישראל לשיטת הרמב"ם, יעויין שם¹⁹. ולכן בתמר (בראשית לח, כה): "היא מוצאת", ולא רצתה להלבין פני אדם, ודו"ק²⁰]. ואם כן איך יוכלו להספיד

בין קודם מתן תורה, ובין לאחר מתן תורה, עיין בהרחבה בפירוש המלבי"ם לסוגית יבום דברים כה, ה ד"ה כי ישבו, וברמב"ן לסוגית יבום בפרשת וישב, וב"רוח חיים' לגר"ח מוולוז'ין, אבות א, א. ועיין גם בספרנו 'פשוטו של מקרא ופרשנות המקרא', מאמר עבירה לשמה. 19. הלכות יסודי התורה ה, ד: כל מי שנאמר בו 'יעבר ואל יהרג', ונהרג ולא עבר, הרי זה מתחייב בנפשו. (והוא דלא כשיטת התוס' בע"ז כז, ב ד"ה 'יכול' ועוד ראשונים). ומוסיף רבינו דכל זה בישראל, אבל בגוי מותר לו למסור עצמו למיתה. ונראה שהוא משום דכל האיסור אצל ישראל הוא משום (ויקרא יח, ה): "וְחֵי בָהֶם", אבל גוי אינו חייב במצוה זו. וכן כתב המהר"ץ חיות בסוטה דף יא, ב עיי"ש*. 20. סוטה י,

ובתי מדרשות. "אֲנִי יִשְׁנָה" – מן הקץ. "וְלִבִּי עָר" – לגאולה. "אֲנִי יִשְׁנָה" – מן הגאולה, ולבו של הקב"ה ער לגאלני. א"ר חייא בר אבא, היכן מציינו שנקרא הקב"ה לבן של ישראל? מן הדין קרא, דכתיב (תהילים עג, כו): "צוּר לְבָבִי וְחֻלְקֵי אֱלֹהִים לְעוֹלָם". 15. "וּבְנִחָה יֹאמֶר שׁוֹבָה ה' רַבָּבוֹת אֲלֵפֵי יִשְׂרָאֵל", ללמדך שאין שכינה שורה על ישראל פחות משני אלפים ושני רבבות. הרי שהיו ישראל שני אלפים ושתי רבבות חסר אחד, והיתה אשה... ועיין תוספות: ולא שייך כאן 'דכל בי עשרה שכינה שריא', דהכא אנביאים ומשכן קאמר. 16. חוזר לענינו מדוע לא יכלו להספיד את משה, לפי הטעם הראשון. 17. ויכול היה לסכן את עצמו שהוא יחיד, עבור השני שאף הוא יחיד. 18. ועל ההבדל

* ועיין שו"ת דברי יציב יו"ד סימן נא, ס"ק א, שסובר שאסור לבן נח להמית את עצמו על מצוה שאינו מצווה עליה.

לחזור למצרים²², ונשאם "כאשר ישא האומן את היונק" (במדבר יא, יב) – בזרועו יקבצם, והביאם לכל המידות הטובות ודרכי ה' הגבוהים, וארבעים שנה לימד אותם תורה ומצוות, ונעשו מאושרים בשלמותם, עד כי מהם היו אומרים (שם טז, ג): "כי כל העדה כולם קדושים" וכו'! אם כן, אינם יודעים מה להוקיר אותו, כי הורגלו בדרכי הצדק ועשות מישרים²³. אולם הקב"ה אמר² (תהלים צד, טז): "מי יקום לי עם מרעים" – כשהיו ישראל מרעים. "מי יתיצב לי עם פועלי און" – מי יודע דרכיו אשר נתן נפשו עליהם עד כי הביאם להיות גוי קדוש עם סגולה, ואיך יוכלו להספידו, ובאמת כל מעלתם ורוממותם הלא מאתו היה זאת להם!

הסבה השלישית, כי האדם בראשיתו "עיר פרא אדם יולד" (איוב יא, יב), וצריך להתחזק בדרכי ה' לעקור ממנו כל

אותו, אחרי אשר מה שהיה מעלות רמות ונשאות קודם מתן תורה, אחרי מתן תורה אשר הוא חק ומשפט בצרוף הכללי אז הוא אסור לעשות! וזה "צדקת ה' עשה" – אז לפי המקום הזמן והעם, ולפי מה שראה תיקון פרטי נצרך. אולם כעת – "משפטיו עם ישראל", הוא הכלל אשר בצרופו נקרא ישראל, יש משפט מה שאסור להרוס גדר הכללי.

והסבה השנייה, כי אם יבוא אדם לעיר אשר היא נהרסה, אין בה למוד ומוסר ודרך ארץ, והאיש יטריח ללמד את בניהם ולהשכילם ולהדריכם ולהעלותם על במתי המושכלות והפעולות הצודקות. ואחר זה יתרגלו, ואחר זמן הרבה ישכחו הסבה הראשונה אשר הביאם לזה. כן משה, לקח עם ממצרים 'הללו עובדי עבודה זרה (והללו עובדי עבודה זרה' – זוהר שמות קע, ב²¹), וממרים היו (לעיל ט, ז), וכל שעה רצו

של מעלה הממונה על מצרים ובקש מלפני הקב"ה לעשות דין. אמר לפניו: רבון העולם, למה אתה רוצה לעשות דין במצרים ולקרוע את הים לישראל, הלא כולם הם רשעים לפניך, וכל דרכיך הוא בדין ואמת, אלו עובדי עבודה זרה ואלו עובדי עבודה זרה... אלו שופכי דמים ואלו שופכי דמים. באותה שעה היה קשה לפני הקב"ה לעבור על דרך הדין שבו קיום העולם. 22. במדבר יד, ד: "נִתְּנָה רֹאשׁ וְנִשְׁוֶבָה מִצְרַיִם". 23. ואינם מסוגלים לראות את עצמם בדרגתם ההתחלתית, אשר

ב: מלמד שנח לו לאדם להפיל עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חבריו ברבים. ועיין קושית התוספות מדוע אין זה כלול עם שלוש העבירות 'שיהרג ואל יעבר'. ולדעת רבינו זהו דין של לפני מתן תורה בלבד. ולדברי רבינו, בהכרח שצריך לפרש כמו המפרשים ש'נח לו' – היינו שכך היה ראוי להיות מצד הרגשת האדם, אך למעשה אסור לעשות כן מחמת מצות "וְיָחִי פְּקֻמָּה".* 21. תרגום: אלא בזמן שישראל עברו ובאו אל הים ורצה הקב"ה לקרוע להם את הים סוף, בא רהב שהוא השר

* אמנם ברבינו יונה בשערי תשובה שער ג אות קלט מבואר דהלבנת פנים היא אבק רציחה, ולכן צריך למות ולא לעבור ע"ז, עיי"ש.

אונאה ולא לנכרי, מכל מקום איצטריך נמי דרשא דאת עמיתו למעט נכרי (מרבית) [מאונאת] דברים. אבל קצת מרבוותא כתבו (דרבית) [דאונאת] דברים אינו אסור אלא דווקא לת"ח וצדיק דמפרשי מימרא דר' חנינא כפשטיה דבעינן שיהא עמיתך בתורה כו'. ושני הדיעות הובאו בש"ע חושן משפט (סימן רכ"ח סעיף א'):

דף נט ע"ב

בתוספות נר"ה לא נשמים היא והא דאמר פ"ק דיבמות כו' והא דאמר התם ר"י היא כו' עד סוף הדיבור. וכתב מהרש"א ז"ל שדבריהם סותרים זה את זה ונדהק ליישב וכ"כ מהר"ם ז"ל. ולענ"ד דבריהם מבוארים בלי גמגום דהתם בפ"ק דיבמות פליגי אמוראי אי עשו ב"ש כדבריהם או לא עשו ומסיק הש"ס לחד לישנא דפליגי לאחר בת קול וטעמא דמ"ד לא עשו דהא נפיק בת קול ומ"ד עשו ר' יהושע היא דאמר אין משגיחין בבת קול ואם כן קשיא להו לתוספות הכא אמאן דאמר לא עשו דיהיב הש"ס טעמא משום דנפיק בת קול ומאי נתינת טעם הוא זה דהא אשכחן לר"י דאמר בהדיא אין משגיחין ואם כן מנ"ל להאי אמורא למימר מסברא דנפשיה דלא עשו ב"ש כדברי עצמם משום ב"ק ודלמא ב"ש נמי כר"י סבירא להו ולעולם דעשו, ועל זה כתבו תוספות שפיר דמ"ד לא עשו היינו משום דס"ל דבבת קול כי האי דמסייע לרובא כו"ע מודו דאזלינן בתריה ואם כן ע"כ לא עשו, ועכשיו נחתי התוספות לפרש א"כ מאי מסיק הש"ס שם דטעמא דמ"ד עשו היינו משום דס"ל כר"י הא אין ענין כלל לדר"י, על זה מסקו התוספות שפיר דמ"ד עשו דייק מדיהיב ר' יהושע טעמא דלא בשמים היא משמע דבשום מקום אין משגיחין נמצא דבזו הסברא גופא פליגי אמוראי דהתם וק"ל:

נר"ה מבית אבי אבא כו' ושמא מבית ר"ג היתה מקובלת כו' ולא ארור קאמר כדאשכחן נמי אמר ר"ג מקובלני כו' פעמים שבא בארוכה עכ"ל. ולענ"ד לשיטת רש"י ז"ל יש לפרש שם נמי מקובלני מבית אבי אבא על דוד ע"ה שאמר בספר תהלים עשה ירח למועדים שמש ידע מבואר ודרשינן שמש ידע מבואר ירח לא ידע ע"ש:

דף ס ע"א

בגמרא תניא נמי הכי ר"י אומר השופה יין לחבירו כו' אבל מערב כו'. ויש להקשות דהא לעיל בפ' המפקיד נמי ע"ב פליגי אמוראי דאביי אמר דלרבי יהודה מותר לערב שמרים ולרבנן אסור לערב והיינו של יום בשל יום ורב פפא אמר להיפך דלר' יהודה אסור ולרבנן מותר וא"כ אמאי לא מקשה מהאי ברייתא לר' פפא דהא חזינן דר' יהודה שרי בהדיא, וכן אליבא דאביי קשה להיפך מאי סייעתא מייתי הכא מהאי ברייתא דלמא ר' יהודה לטעמיה דשרי לערב אבל לרבנן אפילו של יום בשל יום אסור, ואע"ג דפשטא דמתני' ע"כ משמע דשרי כדפריק רב יהודה מ"מ מהכא ליכא סייעתא כיון דבלא"ה פלוגתא דתנאי היא ומצינו למימר דר"י לטעמיה אבל

נמי יורד לגיהנם ואינו עולה דידוע דמה שאין נשמת האדם רשע נשרפת בגיהנם כתב התורת חיים בשם הזוהר משום דנשמה גופא נאצלה מתחת כסא הכבוד דכתיב ביה כורסוין שביבין דנורא והיא חלק אלוה ממעל מש"ה אין האש שולט בה לשורפה לגמרי, משא"כ בחטא זה דמלבין כיון דלפי דעתו סובר שלא נברא האדם בצלם אלהים דאל"כ לא הוי מחציף נפשיה כולי האי להלבין פני חבירו שהוא בכלל דבר ה' בזה כמ"ש התו"ט לכך דנו הקב"ה מדה כנגד מדה שנשמתו נשרפת באש של גיהנם עיין בזה בתורת חיים:

בתוספות נר"ה הוין משלשה כו' ויש שעולין לאהר ר"ב חדש כו' והא דחשיב מלבין אע"ג דתני ליה כמסכת אבות כו' עכ"ל. קושייתם זה אי אפשר לפרש אלא לפירוש השני שכתבו לעיל דמלבין נמי אינו נידון בגיהנם אלא י"ב חדש א"כ מקשו שפיר דלא איצטריך לאשמעינן הכא דכיון שעון זה חמור כ"כ שאין לו חלק לעולם הבא כ"ש שהוא בכלל פושעי ישראל שנדונין בגיהנם י"ב חדש דדא ודא חדא מילתא היא, אבל לפירוש הראשון שכתבו דמלבין נדון לעולם בגיהנם א"כ לא שמעינן לה אלא ממימרא דר' חנינא דאי ממתני' דאבות לא שמעינן אלא דאין להם חלק לעולם הבא אבל אכתי אימא דלא חיין ולא נדונין לכך איצטריך דר' חנינא, ויש ליישב ודו"ק:

דף נט ע"א

בגמרא ואמר מר זוטרא כו' טוביה כו' נוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש כו'. (מ"א) נראה לי דמהכא נמי מוכח דמלבין אין לו חלק לעולם הבא דהא מאבד עצמו לדעת הוא עוון גדול שנאמר בו כל המאבד עצמו לדעת אין לו חלק לעולם הבא ואפ"ה התירו לו כדי שלא ילבין א"כ מוכח דמלבין אין לו חלק לעולם הבא, אמנם עכשיו שהתירו לו חכמים אין זה מאבד עצמו לדעת שהרי לדעת המקום ודעת חכמים עושה כן, אלא דלולי שמלבין חמור כ"כ לא התירו לו חכמים לאבד עצמו שהרי בכל העבירות שבתורה אמרו יעבור ואל יהרג חוץ מעבודה זרה וגלוי עריות ושפיכות דמים דגלי בהו קרא אבל במלבין לא מצינו קרא על זה, אע"ג דילפינן מתמר מ"מ תקשה תמר גופה מה ראתה על ככה ולא דרשה וחי בהם ולא שימות בהם כמו שהקשו בגמרא על חנניה מישאל ועזריה, אלא על כרחך דמילתא דפשיטא היא דעון זה חמור מכל העבירות כיון שאין לו חלק לעולם הבא והיינו כמו שכתבתי לעיל בשם התו"ט דמקרא יליף לה וק"ל:

שם אמר רבי חנינא כו' מאי דכתיב לא תונו איש את עמיתו, עם שאהך בתורה ובמצות אל תונוהו. לכאורה משמע דלא אתא למעוטי אלא נכרי אבל בישראל אין חילוק דאין לך אדם בישראל שאינו מלא בתורה ובמצות, ואע"ג דלמעוטי נכרי דרשינן מלעמיתך דכתיב ברישא דקרא לעמיתך אתה מחזיר

(מ"א) אשר לשלמה סימן נג ד"ה תשובה. דברי שאול סימן שמה. אבן יקרה ח"א יו"ד סימן נו. דרכי שלום סימן מא. וע"ע האלף לך שלמה יו"ד סימן שכא. עבודת עבודה ע"ז יח:

סימן נג

נח לו לאדם שיפיל את עצמו לכבשן האש
ואל ילכין פני חבירו ברבים

היא מוצאת זהיא שלחה אל חמיה לאמר לאיש אשר אלה לו

אנכי הרה (נלשית ל"ס כ"ה)

א

וכוננת הפסוק דכאשר אתה מוכיח את עמיתך אין להוכיח אותו בדרך שיהיה בו הלבנת פנים, עי"ש. וכ"כ גם בהלכות דעות (פ"ו ה"ט), והוסיף שם דהדברים ק"ו הם, ומה חוטא בשעה שמוכיחין אותו אסור להלכין את פניו, ק"ו אדם כשר מישראל שלא בשעת תוכחה עד כמה צריך להזהר שלא לגרום לו הלבנת פנים.

ב. בספר החינוך (מנחם של"ט) כתב שהאיסור להלכין פני אדם מישראל נובע מן האיסור של אונאת דברים, דבכלל אונאת דברים גם יש איסור לגרום צער בדרך כל שהוא לאדם מישראל, והלא הלבנת פנים היא אופן מסויים של צער.

הצד השווה שכיניהם שמדובר באיסור המוגדר כאחד מן הלאוים שבתורה.

וכבר אמרו חז"ל ג' פעמים בש"ס, ברכות (מ"ג ע"ב), ב"מ (נ"ט ע"ב), וסוטה (י"ע ע"ב), "נח לו לאדם שיפיל את עצמו לכבשן האש ואל ילכין פני חבירו ברבים", ולמדו זאת מתמר שמסרה נפשה לשריפה ולא הלבנה את פניו של יהודה.

הנה יש לדון האם יש בזה מדת חסידות בלבד או שמא יש איסור ממש בהלבנת פני חבירו, ומה מקורו.

בדברי הראשונים מצינו ב' מקורות לאיסור זה.

א. הרמב"ם בספר המצוות (ל"ט ע"ג) כתב שיש לאו שלא להלכין פני אדם מישראל בפרשת התוכחה "הוכח תוכיח את עמיתך, ולא תשא עליו חטא"

ב

והערה] ולהלכה אינו חייב ליהרג שלא להלבין פני חברו.

אבל מאידך גיסא יש מקורות מדברי הראשונים שמשמע מהם שאכן הלכה גמורה יש כאן, יעוין בדברי התוס' שם בסוטה ששאלו למה חז"ל לא אמרו הלכה זו בהדי ג' עבירות חמורות שדינם יהרג ואל יעבור, ותירצו דלא נקטו איסור זה מכיון שאינו מפורש בקרא, וכל האחרונים הבינו בדעת התוס' שאכן הלבנת פנים יש בה דין של יהרג ואל יעבור.

וכך משמע לכאורה גם בדברי רבינו יונה בשערי תשובה (שער ג' אות קל"ז קל"ט), שם כתב דגם אביזרייהו דע"ז וגילוי עריות דינם יהרג ואל יעבור, ושם (אות קל"ט), דן באביזרייהו דרציחה וכולל בה הלבנת פנים דכשם שאמרו יהרג ואל יעבור כך אמרו נח לו לאדם שיפיל את עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים.

→ **אך** מכיון שלענ"ד קשה עד למאד לומר דהלבנת פנים יש בה דין יהרג ואל יעבור, נראה לדחוק במה דמשמע מפשטות לשונם, ונראה בדעת התוס' דמכיון שאינה מפורשת בקרא לכן אין דינה יהרג ואל יעבור, וכשאמרו דלא נקטו הלבנת פנים בהדי ג' עבירות חמורות כונתם דאכן אין מקומה בהדייהו דבאמת אין דינה יהרג ואל יעבור.

אמנם במקורות הנ"ל עדיין אין כדי לתת טעם לחומרא היתירה שאמרו חז"ל "נח לו לאדם שיפיל את עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים", וא"כ יש להסתפק האם גם זו הלכה פסוקה, או שמא אין זאת אלא מדת חסידות והפלגה יתירה.

בפשטות הלשון של חז"ל "נח לו לאדם", משמע שלא מדובר בהלכתא פסיקתא אלא במדת חסידות, [בעירובין (י"ג ע"ב) מצינו לשון זה "נח לו לאדם שלא נברא משנברא וכו'"] וגם שם לא מדובר בהלכה אלא ברעיון והנהגה, וכיוצא בזה הלשון מצינו בקידושין (מ' ע"ב) "נח לו לאדם שיעבור עבירה בסתר ואל יחלל שם שמים בפרהסיא" וכ"ה בשבת (נ"ו ע"ב) "נח לו לאותו צדיק שיהא שמש לדבר אחר" ודו"ק].

ואכן כך מבואר במאירי, דבברכות (מ"ג) כתב "דרך צחות אמרו נח לו לאדם שיפיל את עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים", וכך גם בסוטה (י' ע"ב) כתב "דרך הערה אמרו חז"ל נח לו לאדם וכו'", [ובמק"א הבאתי שכך כתב המאירי בשבת (קל"ג ע"ב) בסוגיא של הידור מצוה "דרך הערה אמרו שראוי לו לאדם להדר במצוות". וכונת לשון זה שאין בזה חיוב גמור אלא נאמר בדרך צחות

שדמ

מנחת

סימן נג

אשר

וגם בדברי רבינו יונה נראה דעל אף אריכות לשונו לא כתב להדיא (נ"ט) ק"ט) שיש דין יהרג ואל יעבור ממש בהלבנת פנים, דו"ק היטב בלשונו שם.

אמנם במגן אבות לרשב"ץ על אבות (פ"ג מ"ב) כתב "וכמו שיש בעבו"ז וגלוי עריות שהם ביהרג ואל יעבור תולדות כיוצא בהן וכו' כן תולדות רציחה שהיא ביהרג ואל יעבור היא ההלבנה" הרי להדיא דס"ל דהוי ביהרג ואל יעבור ממש וצ"ע.

ובאמת קשה מאוד לענ"ד לומר דיש דין יהרג ואל יעבור בהלבנת פנים דאם המלבין הוי כרוצח יהא לו גם דין רודף ואטו חייבין להרוג את הבא להלבין פני חבירו ברבים, והלא כל האומר כן למשוגע יחשב, ואטו מותר לחלל שבת להציל אדם מהלבנת אדם כגון המלבין פני חבירו ברבים וכי מותר לכבות את הנר כדי שלא יתבזה לעין הרואה, ועוד דהרי שם בב"מ אמרו גם "נוח לו לאדם שיבא על ספק אשת איש ואל ילבין פני חבירו ברבים" ואטו גם זו הלכה פסוקה שספק ערוה הותרה כדי למנוע הלבנת פנים, וע"כ שבדרך הפלגה אמרו כן ולא להלכה, וכמו שמצינו שלשון הרע שקול כנגד ג' עבירות חמורות שבתורה ואפ"ה אין בלשון הרע דין של יהרג ואל יעבור.

ולכן תמה אני על מה שכתב בשו"ת בנין ציון לבעל הערוך לנר (ס"ב ס"ג קע"ג-ג') שיש דין של יהרג ואל יעבור

ממש בהלבנת פנים, ויש לתמוה דהרי אפילו אם יהיבנא ליה שכך משמע מדברי התוס' הנ"ל, מ"מ לא מצינו הלכה זו לא ברמב"ם ולא בשו"ע, ואין לו שום סמך בדברי הפוסקים, אך באמת נלענ"ד דגם אין זו כונת התוס' כמבואר.

וראיתי בקובץ הר המור ז' נדפס מכת"י של הגאון האדר"ת ששאלו את הגאון ר' יהושע ליב דיסקין זצ"ל אם יש דין יהרג ואל יעבור בהלבנת פנים, וענה בפשיטות שלא יתכן דבר כזה, ואף על פי שחז"ל אמרו דהוי כשפיכת דמים, מ"מ לא שייך בזה הסברא דיהרג ואל יעבור ד"מאי חזית דדמי דידך פמיך טפי דלמא דמי דידיה סומק טפוי" שהרי אותו אדם שמלבינים את פניו ישאר בחיים משא"כ זה שיהרג, ומה דחז"ל אמרו נח לו לאדם וכו' אין זה אלא בדרך הפלגה ולגוזמא אמרו, ותמר נהגה לפנים משורת הדין במסרה נפשה שלא להלבין פני יהודה, ושוב הראו לגאון ר' יהושע ליב דיסקין את דברי התוס' בסוטה שם והשתומם איך נעלמו מעיניו דברי התוס' המפורשים ואף על פי כן עמד על שלו שלא יתכן לומר כן. ושוב שאלו גם להגרש"ז מלובלין וגם הוא לא ידע פשר דברי התוס' עי"ש, והנלענ"ד כתבתי.

ובאמת שאלת המהרי"ל דיסקין שאלה גדולה היא, דמה שייך לומר מאי חזית לגבי הלבנת פנים, ואף שהארכתי

אך, ע"כ. ועי' צצ"ה צ"י וי"ד סי' קי"ז שהביא
 בשם הא"ח שפירש דברי המדרש דצטת השמד
 יכול למסור עלמו למיתה ולהרוג את עלמו אם
 הוא יודע שלא יוכל לעמוד בנסיון, יעו"ש. וכן
 פרשת דרכים הביא בשם המהר"ש יפה שכתב
 לפרש דברי המדרש דמיירי צצ"ג דאף דלא קא
 מחייבי למסור נפשם מי"מ אי מסרי נפשיהו
 אינם חייבים משום חובל בעלמו. והמשל"מ דקדק
 שם מדבריו דצצ"ג רשאי לכו"ע להחמיר על עלמו
 ואפילו לשיטת הפוסקים שהמסור עלמו במקום
 שאינו חייב ה"ז מתחייב בנפשו, וזהו ההיפך
 ממה דס"ל למהר"מ דצצ"ג לכו"ע אסור לי
 להחמיר על עלמו כיון דאינו מלווה על קידוש
 השם, עיי"ש.

וגראה בסדרת המהר"ש יפה, דהנה כבר
 הבאנו לעיל מש"כ הרמז"ן במלחמות
 בסנהדרין דאסור להחמיר על עלמו דמעולם לא
 שמענו מדה חסידות לחולה של סכנה שלא יחלו
 עליו את השבת וכו'. ומלשון זה מצואר להדיא
 דסדרת הרמז"ן דמה שאינו רשאי להחמיר ע"ע
 הוא משום דין דחיה דפיקו"ג, ובין דנימא פיקו"ג
 הותרה או דחוייה הא מ"מ התירה תורה את
 האיסור וגדחה מפני פיקו"ג וקמחמיר אהיתרא
 ולהכי קאי באיסורא דאך את דמכס, וגם כיון
 דאית ציה דין פיקו"ג ה"ז דומה לעשה דוחה
 ל"ה דחייב לקיים העשה ולעבור אלא, אבל
 היכא דליכא דין פיקו"ג ורק דאינו חייב למסור
 נפשי, או מדין אונס רחמנא פטריה בזה י"ל
 דרשאי להחמיר. [ולא נימא דמעשה באונס לא
 הוי מעשה כלל] ומשו"ה צצ"ג דלית ציה היתרא
 דפיקו"ג רשאי הוא להחמיר, וזהו דילפינן מקרא
 דאך לדעת המהר"ש, ואפילו אם דברי המדרש
 לא יתפרשו כדבריו, מ"מ עלם הסברא מנד
 עלמה ניתנה להאמר.

(כט) **[וגראה]** להביא סמך לדעת המהר"ש
 יפה מהא דאמרין מוטב
 לאדם שיפיל את עלמו לתוך כבשן האש ולא

ילצין פני חצירו ברבים, וילפינן דבר זה מתמר.
 ועיין צס' שערי תשובה שער ג' סעיף קל"ט
 מצואר מדבריו דמאמר זה הלכה היא, ועיי"ש
 דכיל לה ביחד עם אצחרייכו דע"ז וג"ע וכתב
 להדיא דהלצנת פני חצירו ברבים הוא
 מאצחרייכו דליתיה ויהרג ואל יעבור. והנה
 נראה דאע"ג דהוי אצחרייכו דליתיה מ"מ
 סברא דמאי חזית ל"ש כאן שהרי פרש"י צה"א
 דמאי חזית וכו' משום דליכא בזה פיקו"ג דשני
 הנפשות שוות, והרי זה צרור דהלצנת פנים
 אפי' אם היא מר ממות וכמש"כ ר' יונה שם
 אפי"ה הא דין פיקו"ג לית בה, ול"ל כמש"כ
 הכ"מ פ"ה מיסוה"ת ה"ה דקבלה היתה צידם
 דעלם איסור ראייה אינו נדחה מפני פיקו"ג
 ואפי' היכא דליכא סברא דמאי חזית, או כמו
 שהבאנו לעיל [אות ע'] בשם מרן הגרש"ש
 ז"ל דלצת דילפינן ג"ע מרליחה תו ילפינן
 גם רליחה מג"ע ולהכי גם באצחרייכו דליתיה
 יהרג ואל יעבור וכמו אצחרייכו דג"ע וע"ז.
 אולם קשה דהא צמטשה דחמר ל"ש לומר כן,
 דכ"ז אינו אלא צישראל אבל צצ"ג דגם צע"ז
 וג"ע יעבור ואל יהרג, אפי' נימא כדעת
 המשל"מ דברליחה גם צ"ג יהרג ואל יעבור,
 מ"מ הא זה אינו אלא צגוונא דשייך האי סברא
 דמאי חזית, אבל באצחרייכו כמו הלצנת פנים
 דליכא ציה סברא דמאי חזית הא ודאי דצ"ג
 יעבור ואל יהרג, ול"ל דחמר החמירה על עלמה
 ליברג.

אמנם עדיין קשה לי איך היתה חמר רשאית
 להחמיר על עלמה לדעת הפוסקים
 דצמקום שאינו חייב אינו רשאי להחמיר על
 עלמו, ואע"ג שקיימו כל התורה כולה היינו דוקא
 לחומרא ולא לקולא וכמש"כ בן הרמ"ם הוצא
 צפר"ד עיי"ש. ואפי' לשיטת הרמז"ן צפי אמור
 דפליג על חכמי ארפת וס"ל כי מעת שצא
 אברהם בצריה הוו ישראל וגוים לא יתחשבו
 יעו"ש, הא מ"מ אכתי לא ניתנה התורה ולא

זכרון

סימן סה

שמואל

שמג

הזכרו עדיין באיסורים אלה אדינא דיהרג ואל יעבור, דרק לאחר מתן תורה נאמר בהם דיהרג ואל יעבור. מיהו צזה היה אפשר לימר דכיון דדין ישראל להם ושייך בהם באיסורים אלו הדין דיהרג ואל יעבור, ורק משום דאכתי לא נלטו, צזה אולו היו יכולים להחמיר על עצמם ולא חשיב קולא ודו"ק. אבל לשי' חכמי ארפת דקודם מתן תורה דין צ"י להם אי"כ קשה איך היתה תמר רשאית להחמיר על עצמה. וליכא למימר דהתם הרי לא חנסוה אלא דהיתה יכולה להגיל עצמה בהלצנת פנים וה"ז דומה לצ"י מסוכן דאסור להתרפא באצמיה"ת, דאי"כ איך ינסינן מיניה לישראל דילמא רק צ"י מועב לאדם וכו' משום דלית ציה דין פיקוי"ג, אבל צישראל אולו איסור הלצנת פנים נדחה מפני פיקוי"ג. ועכ"ל כמו שהוכחנו לעיל [אות כ"א] מדברי הר"ן בפסחים דדוקא לענין ריפוי דמיתכיון ליהנות מהאיסור לריך לדין פיקוי"ג אבל היכא דמתכוונת רק להגיל עצמה ל"ל לדין פיקוי"ג ורק דאינו חייב למסור נפשו, ואי"כ הדק"ל איך החמירה תמר על עצמה, ומוכח מכאן כדעת המהר"ש יפה דצ"י רשאי להחמיר על עצמו, ומה דילוף מחמר גם לישראל דהלצנת פנים הוי אצזרייהו דרליחה ודין רליחה צה, אפשר לימר דרק צהני דגבי ישראל יהרג ואל יעבור צ"י רשאי להחמיר על עצמו, אבל צהני דגם צישראל יעבור ואל יהרג גם צ"י אינו רשאי להחמיר, וכן משמע גם מדברי המהר"ש יפה ז"ל, ואכמ"ל.]

ל) ועפ"י"ז מיושבת היטב קושיה הרמב"ן מהא דרב כהנא, דלפי מש"כ גם צעה"מ מודה דצ"י אפילו להנחת עצמן ליכא דין דחיה דפיקוי"ג ורק משום דאינו חייב למסור נפשו יעבור, ובכה"ג כו"ע מודו דרשאי להחמיר על עצמו, והרמב"ן לא הקשה אלא משום דהוי ס"ל צדעת צעה"מ דאיסור ג"ע בהנחת עצמן נדחה מפני פיקוי"ג וכאשר כן מוכח מהא דהקשה עליו

דאחר נמי יעבור בשבילי ומהא דאין מתרפאין, אבל לפי מה שנחבאר אחי שפיר. ועפ"י נמי י"ב לעיין דגם בקרקע עולם דג"ע אף דמותר לה לעבור לשיעת הריצ"ס, מ"מ רשאית להחמיר על עצמה, דהא לפי מש"י היתר פיקוי"ג לית צה ורק דמותרת לעבור כמו צ"י שמתר לו לעבור, ולהכי י"ל דרשאית להחמיר וכמשג"ח לענין בן נח, וז"ע. [אולם ע"י צריעצ"א ע"ז דג"ד שכתב דצ"י צשוא"ת אסור להחמיר על עצמו, עיי"ש שכתב צחוק דבריו, דאי צדכויה קרקע עולם פשיעא דאפילו לכתחילה תעבור ואל תהרג ואס נא עשהה כן מתחייצת צנפשה היא, ע"כ. וי"ל צדעת הריעצ"א, דמש"כ דצמקום דליכא דין דחית פיקוי"ג דרשאי להחמיר ע"ע, הוא דוקא היכא שצריך לעבור על האיסור בקוי"ע, אבל היכא דצריך רק לצטל את המלוה צשוא"ת, צזה אולו אמרינן שוא"ת עדיף.]

נא) ועיין עוד מה שהקשו על שיעת הר"ם מהא דאלישע צעל כנפים צצצת דף מ"ע ע"א וכן מהא דאמרינן צמדדש מה לך יהודי יולא ליסקל על ששמרתו את השבת וכו', וכתב צצהגר"א דהר"ם יפרש כל הג"ל צשעה צריכה לכך וכמש"כ הנמו"י צסנכדרין, והיינו מש"כ הנמו"י שם שאם הוא אדם גדול חסיד ויר"ש ורואה שהדור פרוץ צכך רשאי לקדש ה' ולמסור עצמו אפילו על מלוה קלה, עיי"ש. ולפימש"כ נראה דכל הני אי"ש צדעת הר"ם, דכל הני הרי איירו צשעת השמד, והרי צשעת השמד או צפרהסיא ליכא דין פיקוי"ג והיינו משום קידוה"ש צרצוס וכמצואר צגמ" דצקום ועשה יהרג ואל יעבור, אלא דאמנ"ע אינו חייב למסור נפשו וכמש"כ הר"ן משום דהוי שוא"ת וגם משום דצע"כ יכולים להעבירו, ועעמים אלה אינם אלא כדי לפוערו מחויב מסוי"ג משום דצשוא"ת כיון דלא קעבר צידים אינו חייב למסור נפשו אקיומה וכן כיון דיכולים להעבירו

פרק מציאת האשה

דף סה:

דף סז:

זכות הבעל בכושת ופגם

מתני' מציאת האשה וכו' בושתה ופגמה שלה ריב"ב אומר בזמן שבסתר לה שני חלקים ולו אחד ובזמן שבגלוי לו שני חלקים ולה אחד וכו', וע' בהר"ן שתמה נהי דס"ל לריב"ב שהבעל מתבייש בכשתה למה ממעט בסך בושת האשה היה לו לומר שיתן לכ"א דמי בשתו. ונ"ל דס"ל לריב"ב דבושת האשה מועט מפני שהיא ברשות בעלה והכי מתפרש בגמרא אלא מעתה בייש עני בן טובים דוק ותשכח ע"כ לשון הר"ן פירש לפירושו לכאורה דדמי בושת האשה מועט לא מפני זכות האיש אלא דמשום שבושתה מועט ודמי בושת האיש לאו מחלקה של האשה אלא מזכות דנפשיה שגם הוא נתבייש ומטעם אשתו כגופו, ולכאורה הנך שני חיובים לא שייכי אהדדי. ויש לתמוה א"כ בעני בן טובים שהעני בושתו מועט מפני שבן טובים הוא וכמש"כ הר"ן והו"א בגמ' שיקבלו הבני משפחה בושת חלק מהעני משום שגם הם נתביישו א"כ למסקנת הגמ' שהבני משפחה לא מקבלים כלום עדיין היה לו לעני רק לקבל מקצת מהבושת דהא בושתו היה מועט אלא ע"כ צ"ל דאע"פ דבושתו מועט אפ"ה לא מגרע זכותו בכל דמי הבושת וא"כ ה"ה נמי כשמקבל בני משפחה בושת למה יש לנו מעט מבושתו של העני וכן באשה והדר קושיות הר"ן. ואשר על כן נראה בביאור דברי הר"ן שבוודאי האיש כל זכותו בכושת הוא מחלקה של האשה ולא זכות עצמו אלא דהוא משתתף בכושתה לכן יש לו זכות לקבל מקצת דמי הבושת, וה"ק הר"ן דאה"נ שבדין שיקבל הוא דמי בושתו משום שותפותו אבל למה ממעטינן מסך של האשה הא היא קיבל בושת שלימה והיה לה לקבל כל הדמים ועל זה תי' דגם האשה בשתה מועט אבל וודאי שהוא חיוב א' והאיש מקבל משום שמשותף בכשתה ואשתו כגופו ודו"ק בזה. ושוב מצאתי בהשט"מ כע"ז במש"כ לבאר דעת הרא"ה וכן יש להוכיח ממה דאיתא בטור סי' פ"ג דהבעל ל"מ לתבוע אפי' חלקו (לדעת איזה מהמפרשים) אלא בהרשאה משום שלא מתברר חלקו ואי לא הוי משום שותפותו אלא דיש לו חיוב נפרד של שלישי מה צריך הרשאה לזה ודו"ק.

הרב שמעון שיין

בדין יהרוג ועל יעבור באיסור הלבנת פנים

איתא בגמ' דף ס"ז ע"ב מר עוקבא הוה עניא וכו' עיילי לההוא אתונא וכו' ומאי כולי האי וכו' נוח לו לאדם שימסור עצמו לתוך כבשן האש ואל יכבין פני חבירו ברכים מנ"ל מתמר דכתיב היא מוצאת ע"ש כל הסוגיא. עי' תוס' סוטה י' ע"ב שהקשה למה לא נכלל הלבנת פנים בהג' חמורות שיהרג ואל יעבור ותי' שם דלא נקט אלא עבירות המפורשות בקרא, ומבואר מתוס' דהוי חיוב גמור להפיל עצמו למיתה כדי לא לעבור על איסור הלבנת פנים אלא דלא הוי נכלל בהג' חמורות, אולם שיטת רבנו יונה בשער תשובה ש"ג סי' קל"ט דהלבנת פני חבירו נכלל ברציחה, דהוי אבק רציחה כי פניו יחורו ונס מראה האדום וכדאיתא בגמ' ב"מ נ"ח ע"ב, ועוד דצער הלבנה הוי מר ממות. והקשה הפמ"ג בספר תיבת גומא ה' - ע"ה דהא → ברציחה היכא דהוי שב ואל תעשה כגון שזורקים אותו על התינוק לא הוי חייב למסור נפשו א"כ ה"ה בהלבנת פני חבירו דהוי בלי מעשה ולמה חייב למסור ומסיק דלא הוי מעיקר הדין אלא מדת חסידות ומדוייק לשון הגמ' נוח לאדם, וכה"ג איכא גם במשך חכמה פרשת וזאת הברכה דתמר הוי רק קודם מתן תורה ולאחר מתן תורה הוי אסור. ועי' ברמב"ם הל' דיעות פ"ו - ח' וז"ל אע"פ שהמכלים את חבירו אינו לוקה עליו עון גדול הוא, כך אמרו חכמים המלכין פני חבירו ברכים אין לו חלק לעוה"ב, ולפיכך צריך אדם להזהר שלא לבייש חבירו וכו'. ומדלא הזכיר הר"מ החומר הזו של יהרג ואל יעבור משמע דלא הוי מעיקר הדין וכנ"ל מהפמ"ג.

ולבאר שיטת התוס' ורבנו יונה דהוי חיוב מעיקר הדין נלע"ד עפ"י יסודות של הגר"ח בספרו בהל' יסודי התורה, ותמצית דבריו דמצינו מחלוקת ראשונים אם באיסור דערויות איכא הך כלל דהיכא דהוי בשב ואל תעשה לא הוי חיוב למסור עצמו דשיטת התוס' בסנהדרין ע"ד וגם שיטת הריב"א לעי' דף ג' ע"ב דאינו חייב למסור עצמה היכא דהוי בשב ואל תעשה, ושיטת הר"מ ור"ת לעי' ג' הוי דאסור גם בשב ואל תעשה. וצ"ע על שיטת הרמב"ם דהא מקור הדין שערויות הוי יהרג ואל יעבור הוי מרציחה

וברציחה היכא דהוי בשוא"ת לא מחוייב למסור נפשו והטעם דכמו דאיכא סברא של מאי חזית דדמא דידך סומק טפי דילמא דמא דהאי גברא סומק טפי כמו"כ איכא סברא דמאי חזית דדמא דחבראי סומק טפי דלמא דמא דידי סומק טפי וזה מחייב שרק היכא דעושה מעשה הוי חיוב למסור נפשו משא"כ היכא דהוי בשוא"ת, ואם ברציחה הוי רק בקום ועשה מג"ל דבעריות הוי חיוב ליהרג גם בשוא"ת.

ומבאר הגר"ח המחלוקת (בר"ה וי"ל עוד) ששיטת התוס' דהסברא של מאי חזית מחייב הרוצח למסור נפשו רק היכא דהוי בקום ועשה אבל על שב ואל תעשה לא חייב בכלל למסור עצמו דע"ז נימא להיפך מאי חזית דדמא דחברי סומק טפי וממילא כיון דעריות ילפינן מרוצח הוי הדין כמו ברוצח דאין חייב למסור עצמו בשב ואל תעשה, אולם שיטת הרמב"ם הוי דהסברא של מאי חזית הוי גילוי בהאיסור רציחה דכיון דשקולים הם א"כ האיסור רציחה לא נידחת בכלל מפני פקוח נפש ואין שום נפק"מ בין קום ועשה ושב ואל תעשה דכ"ז דאיכא איסור רציחה מחוייב למסור עצמו דליכא דין דחי' באיסור זו, אלא הא דאין צריך לעמוד נגד אלו שזורקים עליו על התינוק זה משום דהוא לא עשה מעשה רציחה בכלל אלא הוא הוי כאבן הנזרק על האדם וממילא לא חייב למסור עצמו דרק באיסור רציחה חייב למסור עצמו, וממילא ה"ה בעריות הוי חיוב למסור גם בשוא"ת דילפינן שפיר מרוצח עי"ש היטב.

← ולפי"ז ה"י אפשר לתרץ קושיית הפמ"ג דלפי הסבר הגר"ח בהר"מ דהאיסור רציחה גם היכא דהוי בשוא"ת הוי הדין יהרג ואל יעבור אין מקום לקושיית הפמ"ג בכלל דהא הוי דין יהרוג ואל יעבור גם בשוא"ת והא דאינו חייב למסור נפשו כשנזרק על התינוק הוי משום דזה לא הוי מעשה רציחה, משא"כ כאן בהלבנת פנים דזה נכלל ממש ברציחה ואיכא כאן דין רציחה ליכא שום נפק"מ בין קום ועשה לשב ואל תעשה, ובכל אופן יהרוג ואל יעבור.

וגם לפי הסבר הגר"ח בשיטת תוס' דהסברא של מאי חזית אינו מחייב שימסור עצמו אלא היכא דהוי בקום ועשה ולא בשוא"ת ג"כ ה"י אפשר לחלק בין הלבנת פנים, וזריקה על התינוק, דכאן הא לא הוי בשב ואל תעשה ממש דהא עושים דיבור של הלבנת

פנים משא"כ בהתינוק לא עושים שום דבר אפי' דיבור ואפשר לומר בתוס' דגם דיבור נכלל בהחיוב של מאי חזית דהיינו כמו שמאי חזית מחייב שאסור לעשות מעשה רציחה אפי' בפיקוח נפש כמו"כ מחייב שאסור לעשות דיבור ברציחה, ורק כשהוי שב ואל תעשה ממש לא נתחייב למסור עצמו, והפמ"ג הבין דרק מעשה ממש הוי חיוב יהרוג ואל יעבור אבל דיבור הוי הדין כמו בשב ואל תעשה ממש ואינו מחוייב ליהרג, עכ"פ מתורץ שפיר שיטת הרבנו יונה דהוי חיוב ממש של יהרוג ואל יעבור אע"ג דלא הוי בקום ועשה.

הרב דוד פראסט

בענין די מחסורו

איתא בגמ' דף סז: , ת"ר די מחסורו אתה מצווה לפרנסו ואי אתה מצווה עליו לעשרו אשר יחסר לו אפי' סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו, בהערות להגרי"ש אלישיב שליט"א, הביא מהר" אבהרם מטשעכנוב דכיבד מי שאינו חשוב כ"כ משום דראה דחסר אצלו כבוד והי' די מחסורו, ובהערות כתב דלכאורה היינו דוקא בענייני או יש דין ליתן לו כל מחסורו אבל בכל אדם דחסר כבוד ליכא חיוב צדקה ליתן לו כבוד, דליכא מצות צדקה אלא בעניי.

במרדכי (כ"ב פ"ק אות תק') הביא מח' ראשונים במי שיש לו ר' וזו אם יכול לקבל צדקה אם יש לדמות ללקט שכחה ופאה ומעשר עני או שמא אין דומה כי בהכי גזול העניים דבעה"ב לא יתן להם עוד ונמצא שנטילתו גזול עניים אבל צדקה אינו גזול בזה העניים דאם נתן לו בעה"ב חייב ליתן גם לאחרים, והביא ר' אפרים דלא חשיב גזל עניים, אם הוא צריך דהא אשכחן [בסוגין כתובות סז:]: דהווי מזלפינן יין והוי כופלים ד' מאות זוז לפי מה שהווי רגיל, וה"ר יצחק מווינא כתב דודאי אין חילוק בין צדקה ללקט שכחה פאה ומעשר עני, ועי' בחי' ר' לייב (סי' נ"ה אות ג') דביאר המח' דהשם עני תלוי במאתים זוז אבל קיום הלכות צדקה אינו תלוי בר' זוז אלא כדי מחסורו אשר יחסר לו ואפי' סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו, והמח' הוא אם השיעור של ר' זוז הוא רק לגבי השם עני לגבי לקט שכחה ופאה אבל צדקה תלוי השם עני כדי מחסורו אשר יחסר לו, או דלמא גם לגבי צדקה השם עני תלוי בר' זוז, ועי"ש.